

Majjaliisa Jokinen

Uusia suomalaisia kirjailijoita

Lyhyt opas suomen kielen opettajille ja opiskelijoille

Majjaliisa Jokinen

Uusia suomalaisia kirjailijoita

Lyhyt opas suomen kielen opettajille ja opiskelijoille

Utbildningsstyrelsen/Opetushallitus 2001
Duplikat/Moniste 12/2001

© Utbildningsstyrelsen/Opetushallitus

Materialet får kopieras endast inom läroanstalten

ISSN 1237-6590

ISBN 952-13-1175-4

Oy Edita Ab, Helsingfors 2001

Duplikat/Moniste 12/2001

Innehåll

Utbildningsstyrelsens förord	5
Opetushallituksen saattosanat	6
Kirjoittajan esipuhe.....	7
En tiedä, osaanko tarkoittaa, mitä sanon.....	9
Paavo Haavikko	
Tavallisten lukijoiden mielestä hyvä kirja on kirjoitettu arkisella puhekielellä	11
Laila Hietamies	
Pystytukan parodiat	12
Kari Hotakainen	
Sä vaan tuudittaudut unelmiin etkä tajua et jotain ois tehtävä... ..	14
Anna-Leena Härkönen	
Kuvani elämästä ei ollut synkkä, se ei ollut mitään	15
Annika Idström	
Ihminen tarvitsee vuoria, joille voi kiivetä.....	16
Riitta Jalonen	
Miten ihmisestä tulee rikollinen	17
Matti Yrjänä Joensuu	
Putki rusahti. Jäin kiinni	18
Jari Järvelä	
Kieltä ei vi valita, siihen synnyttään kuin taloon	19
Jyrki Kiiskinen	
Minä haluan ottaa syykseni kaikki maailman rikokset.....	20
Tomi Kontio	
Elämään ei totu	21
Leena Krohn	
Kyynärpäitä myöten murhissa	23
Leena Lehtolainen	
Kreisi nauru	24
Rosa Liksom	
"Meri iskee pöytään tarinan ja toisen ja kolmannen. Ja... "	26
Veijo Meri	
Huominen kutsuu kuin meri hukkujaa... ..	28
Timo K. Mukka	
Likaisia pelejä.....	30
Reijo Mäki	
Elämä lyhyt, nauru pitkä	31
Arto Paasilinna	
Sähköä on maailmassa ollut sen luomisesta asti.....	
Hannu Raittila	

Minä olen perusmies, tällainen tavallinen kaveri.....	34
Kauko Röyhkä	
Elämäni on se, mitä luon: runous.....	35
Pentti Saarikoski	
Punkin papitar	37
Anja Snellman, ent. Kauranen	
”Sinä päivänä kun Jari Tervo, 34, päätti ryhtyä kirjailijaksi, Suomi menetti merkittävän hanttapulin.”	39
Jari Tervo	
Heinäseiväs Mannerheimintiellä.....	41
Heikki Turunen	

Utbildningsstyrelsens förord

I de svenska skolorna i Finland har det sedan gammalt visavi litteraturundervisningen rått en sådan uppdelning mellan modersmålet (svenska) och det andra inhemska språket (finska), att man i modersmålet främst behandlat världslitteraturen och den svenskspråkiga litteraturen i Skandinavien och Finland, medan den finska litteraturen fallit på finskundervisningens lott. En bredare och djupare behandling av skönlitteraturen är angelägen särskilt i den s.k. modersmålsinriktade finskan för tvåspråkiga elever. Det har dock i olika sammanhang framgått att litteraturen ofta blir styvmoderligt behandlad, bl.a. därför att finsklärarna, särskilt de som inte enkom studerat inhemska litteratur, inte alltid orkar och hinner följa med den skönlitterära utvecklingen.

Av dessa skäl kontaktade jag ifjol, som en sista åtgärd i det s.k. KIMMOKE-projektet (Utbildningsstyrelsen projekt för bredare och djupare språkkunskaper), den finska litteraturhistorikern och esseisten Maijaliisa Jokinen och bad henne skriva några lämpliga presentationer av moderna finska författare inklusive lästips. Hon tog beredvilligt emot uppdraget och skrev presentationerna i form av små essäer, vilket gjort att jag inte sett någon anledning att desto mera redigera hennes texter. De utges således här jämte författarens förord i som en liten guide i oförändrad form.

På grund av sin fräscha karaktär passar guiden även i modersmålsundervisningen i finska skolor, för invandrarundervisning och utlandsundervisningen i finska, och den kan också tänkas intressera vuxna läsare, litteraturstuderande och studeicirklar. För att underlätta användningen av den ges läroanstalterna partiell kopieringsrätt på texterna för behandling av enskilda författare.

Benägna studier i modern finsk skönlitteratur!

Erik Geber
undervisningsråd

Opetushallituksen saattosanat

Kirjallisuudella on aina ollut vankka asema äidinkielen opetuksessa, ja se on nyt korostunut uudestaan opinaineen nimenmuutoksella. Suomen ruotsinkielisissä kouluissa on vanhastaan äidinkielen (ruotsin) ja toisen kotimaisen kielen (suomen) välillä vallinnut sellainen työnjako, että äidinkielessä on pääasiallisesti käsitelty yleistä pohjoismaista ja suomenruotsalaista kirjallisuutta suomenkielisen kirjallisuuden jäädessä suomen kielen ("finskan") opetuksen vastuulle. Monipuolisempi ja syvempi kirjallisuuden opiskelu on tärkeä varsinkin kaksikielisten oppilaiden opetuksessa. Eri yhteyksissä on kuitenkin käynyt ilmi, että eivät edes opettajat, varsinkaan ne jotka eivät erikseen ole opiskelleet kirjallisuutta, aina jaksaa tai ehdi seurata kotimaisen kirjallisuuden kehitystä.

Näistä syistä otin niin sanotun KIMMOKE-hankkeen (Kielten monipuolistamis- ja kehittämishankkeen) eräänlaisena viimeisenä tuotteena yhteyttä suomalaiseen kirjallisuudentutkijaan ja esseistiin Maijaliisa Jokiseen, ja pyysin häntä laatimaan sopivan esityksen nimenomaan uusista suomalaisista kirjailijoista ja samalla antamaan lukuvihjeitä opettajille ja opiskelijoille. Hän otti mielellään tehtävän vastaan ja kirjoitti esittelyt pienten esseiden muotoon. Siksi en ole katsonut aiheelliseksi sen enempää toimittaa niitä, vaan ne julkaistaan tässä esipuheineen muuttamattomina.

Opas on siis alkuaan tarkoitettu Suomen ruotsinkielisten koulujen, varsinkin kaksikielisten oppilaiden, "finskan" opetukseen, mutta tuoreutensa vuoksi se sopinee myös suomenkielisten koulujen äidinkielen opetukseen, suomea toisena kielenä opetukseen, kirjallisuuden harrastajille ja opiskelijoille sekä suomen kielen ulkomaalaisopetukseen. Oppaan käytön helpottamiseksi siitä annetaan oppilaitoksille osittainen kopiointioikeus yksittäisten kirjailijoiden käsittelyä varten.

Uutta suomalaista kaunokirjallisuutta opiskelemaan!

Erik Geber
opetusneuvos

Kirjoittajan esipuhe

Kirja on kahdella tapaa hidas media: sen syntyminen vaatii aikaa ja myös sen vastaanottaminen vaatii aikaa. Jotkut ovatkin jo epäilleet, että tämän ominaisuuden vuoksi kirja olisi myös väistytvä media, mutta tähän asti ennustajat ovat olleet väärässä. Kirjatuotanto on kaiken aikaa kasvanut ja Suomessa kirjoja painetaan asukaslukuun nähden toiseksi eniten Pohjoismaissa. Vain Islannissa määrä on vielä isompi.

Miksi kirja siis pitää pintansa? Yksi vastaus on ehkä se, että kirjojen kautta voi nähdä moniin maailmoihin, sellaisiininkin, joihin ei mitään muuta tietä ole. Leena Krohn sanoo, että kirjallisuudessa ei oikeastaan ole kysymys kirjallisuudesta, vaan sellaisista valinnoista, joita kukaan ei pääse pakoon. Kirjojen kautta kohtaamme ajan, muutoksen, toisen ihmisen, hyvän ja pahan, koko arvoituksellisen todellisuuden ja myös epätoden. Juuri näissä kohtaamisissa syntyy tietoinen minämme.

Olen valinnut kohtaamiskumppaneiksi 23 erilaista kirjailijaa, joiden syntymäajat sijoittuvat vuosien 1928 ja 1966 välille. Tyylien kirjo vaihtelee kepeästä parodiasta vakavaan pohdintaan, lajit romaaneista runoihin ja näytelmiin. Silmämääränani on ollut monipuolisuus enemmän kuin taiteelliset kriteerit. Tämän takia joukosta puuttuu monta painavaa nimeä. Vaativat lukijat voivat kysellä, missä on aikamme apokalypsin kuvaaja Olli Jalonen, missä 1900-luvun ihmisen harharetkien pohtija Paavo Rintala, missä syvällisin runoilijamme Eeva-Liisa Manner. Heillä on keskeinen sija vuosisadan loppupuolen suomalaisessa kirjallisuudenhistoriassa, mutta heidän kohtaamisensa ei ehkä ensi alkuun ole nuorille lukijoille aivan helppoa. Palkitsevaa se kyllä voi olla.

Toivotan kaikkiin kohtaamisiin onnea ja avointa mieltä! Voit löytää ystävän, voit löytää haasteen, voit löytää lohduttajan ja voit löytää myös jotain, jolle käännät selkäsi. Mutta matkalta et palaa samana. Siinä voi olla matkan päämerkitys.

Tampereella heinäkuussa 2000

Maijaliisa Jokinen

En tiedä, osaanko tarkoittaa, mitä sanon

Paavo Haavikko (s. 1931 Helsingissä)

Paavo Haavikko on monen arvion mukaan 1900-luvun loppupuolen merkittävin suomalainen kirjailija. Hänen tuotantonsa on hyvin laaja ja monipuolinen – hän sanoo itse, että on kirjoittanut kaikkea muuta paitsi satuja. Lisäksi hän on luonut uran kiinteistö- ja kustannusalalla. Hän perusti oman kustantamon nimeltä Art House vuonna 1975. Palkintoja hän on saanut runsaasti niin kotimaasta kuin ulkomailta. Merkittävimpiä ovat Neustadt-palkinto vuonna 1984 ja Ruotsin akatemian pohjoismainen palkinto vuonna 1993.

Kun Haavikko teki runodebyyttinsä 50-luvun alussa, hänen ilmaisutapansa koettiin hämmentävän uudeksi. 20-vuotias tekijä vaikutti valmiilta ja itsetietoiselta. Ohjelma oli tämä:

Sillat voitetaan kulkemalla niitten ylitse.

Jokainen paluu on tappio.

Jokainen lähtö on voitto paluusta.

Runoilija,
paperit on kirjoitettava loppuun.

Haavikon runoutta on pidetty vaikeatulkintaisena, mutta kyse on ehkä enemmän jonkinlaisesta häikäilemättömästä suoruudesta tai ”vaikeasta yksinkertaisuudesta”, niin kuin Bo Carpelan on sanonut. Runot eivät sisällä mitään symbolijärjestelmiä; ”niihin ei ole avainta, kun ei ole lukkoakaan”, sanoo Haavikko itse.

Draamatekstejä Haavikko on tehnyt noin 50. Hänen näytelmissään ja kuunnelmissaan on satiiria, huumoria, filosofiaa, kirkon, uskonnon ja vallan kritiikkiä ja paljon uusiksi kirjoitettua historiaa. Aika vaihtelee esihistoriasta nykypäivään – eri ajat ovat monella tavalla myös lomittain – ja henkilögalleriaan kuuluu jumalhahmoja, kuninkaita, kauppiaita, piispoja jne. Tapahtumapaikka voi yhtä hyvin olla muinainen Novgorod kuin nykyinen Helsinki. Monissa teksteissä käsitellään vallanhimoa ja petosta, myös miehen ja naisen suhdetta, onnea ja tuhoa.

Aforistikkonakin Haavikko kuuluu eturiviin. Hänen ironiset, sarkastiset, monimieliset ja sarjamoitoin rakennetut mietelmänsä ovat teräviä viiltoja, jotka näyttävät, miten maailma toimii. Mitä miettinevät tämän päivän ihmiset näistä oraakkelimaisista sanoista, jotka on lausuttu jo 1984 kokoelmassa *Pimeys*: ”Tiedon uusi luokka. Tiedon valaistu pimeys. Se työntää tuhonsa ja seurauksensa yhä kauemmas ajassa ja tilassa. / Se terveen tavoin, elämäkäsityksensä terveydeksi julistaen, elää aina tässä ja nyt. / Informaatioyhteiskunta on vailla tietämystä, siitä irrotettu. Siitä lopullisesti irrotettu.”

Muistelmapohjaiset *Yritys omaksikuvaksi* (1987), *Vuosien aurinkoiset varjot* (1994) ja *Prospero* (1995) kertovat voimakastahtoisesta, omia teitään kulkevan ihmisen taustasta, valinnoista ja joskus myös valintojen hinnasta. Seuraava katkelma *Yritys omaksikuvaksi* -teoksesta sanoo paljon: ”Minulle ei puhuta. Minä en puhu. Puhun huonosti, puren väärin. En tahdo oppia, en tahdo että minulle sanotaan. Tahdon tehdä itse, tahdon olla itsekseni. Olen Kasper, joka kasvoi puutarhassa. En tahdo lukea Kasperista, joka kasvoi puutarhassa, ja kuningas kysyi että vad har Kasper lärt sig. Ingenting. En tahdo, että joku sanoo minulle. En tahdo apinoida.”

Haavikko on ollut myös pelätty ja arvostettu yhteiskunnallinen todenpuhija. Jotkut puheenvuorot ovat olleet ehkä liiankin pessimistisiä ja sanavalinta hämmentävän rajua, mutta esim. seuraavat sanat teoksesta *Murtuva keskiluokka* (1992) tuntuvat jälkikäteen ajatellen profetallisilta: ”Uusi yhteiskuntaluokka on syntymässä, ja uudessa yhteiskunnassa on neljä luokkaa joissa yhdellä, rahalla, ei ole mitään yhteistä muiden kanssa, ja kaksi yhteiskuntaluokista, keskiluokka ja työläiset, kaksoset,

toivovat että niillä ei olisi mitään yhteistä toistensa kanssa, mutta yhdessä ne toivovat vielä, että niillä ei olisi mitään tekemistä neljännen luokan kanssa, jonka nimi on esteiset.”

Historian uudelleenkirjoitus alkoi teoksella *Kansakunnan linja* (1977) ja on vain terävöitynyt myöhemmissä teoksissa.

Haavikon kynästä on lähtenyt myös koko joukko novelleja, romaaneja, oopperalibrettoja, historioikkeitä ja monenlaisia tuotteita, jotka pakenevat perinnäisiä lajinimikkeitä. Mahtavan tuotantonsa takaa hän toteaa sarkastisesti, ettei kirjoittaminen ole vienyt aikaa miltään muulta ja ettei hän ole ammattikirjailija. Taiteilijaprofessuuristakin hän kieltäytyi.

Luettavaa:

Lasi Claudius Civiliksen salaliittolaisten pöydällä (1964) on novellikokoelma, johon sisältyy tunnettu satiirinen novelli Lumeton aika. Se on Haavikon mukaan ”tyyppitutkielma henkilöstä, joka selivää hengissä kaikissa diktatuurin vaiheissa”. Novelli tapahtuu vuoden 1963 Suomessa, mutta sellaisessa Suomessa, jossa kommunistit ovat ottaneet vallan 1948.

Näytelmät (1978). Valikoimaan sisältyvät seuraavat teokset: *Münchhausen; Ylilääkäri; Agricola ja kettu; Audun ja jääkarhu; Kilpikonna; Sulka; Ratsumies; Kuningas lähtee Ranskaan; Ne vahvimmat miehet ei ehjiksi jää; Kaisa ja Otto; Harald Pitkäikäinen; Harald, jäähyväiset.*

Tylynäyte Mikael Agricolan ja Kustaa Vaasan keskustelusta näytelmästä *Agricola ja kettu*:

KUSTAA VAASA Minulle ei ole kukaan vielä koskaan sanonut että ei.

AGRICOLA Ota tuomiokirkko, pura se ja lyö laivaan ja vie Tukholmaan. Ala repiä.

KUSTAA VAASA Mitä sinä sanot kuninkaalle.

AGRICOLA Että siinä on kymmeniä tuhansia tiiliä yhdessä kasassa, revi ne irti ja myy.

KUSTAA VAASA Revin minä yhden kirkon Tukholmassa kun se oli tykkien ampumasuuntien tiellä.

AGRICOLA Revi tämäkin.

KUSTAA VAASA Hulluko sinä olet?

Runot! Runot 1984-1992 sisältää *Haavikon keskeisen lyriikan. Toistuviksi teemoiksi osoittautuvat kuolema, historia, maailman hulluus, viini, nainen, tuhka, puut – niihin mahtuu ”elämän kaikki runous”.* Pekka Tarkan mukaan *Haavikko on nykyrunon suurin erootikko.*

Fleurin koulusyksy (1992) on eräänlainen ironinen perheromaani, jonka tapahtumanäyttämönä ovat ”paremmat piirit”. Samalla viitataan koko yhteiskuntaan ja sen kyynisiin toimintamekanismeihin, jotka synnyttävät ruumiita.

Tavallisten lukijoiden mielestä hyvä kirja on kirjoitettu arkisella puhekielellä

Laila Hietamies (s. 1938 Viipurissa)

Laila Hietamies aloitti uransa 1970-luvun alussa ja kuuluu Suomen tuotteliaimpiin kirjailijoihin. Hänen kirjojaan on painettu yli kaksi miljoonaa kappaletta. Julkaisutahti on ollut suunnilleen kirja vuodessa ja teosten laajuuskin on yleensä yli 400 sivua. Mutta Hietamiehen saama kritiikki oli varsinkin aluksi tyyliä ja masensi kirjailijaa kovasti. Kriitikot pitivät teoksia kepeän viihteellisinä ”hömppäkirjoina”. Ns. tavalliset lukijat ovat kuitenkin rakastaneet Hietamiehen tapaa kuvata tunteita

ja lähihistorian dramaattisia tapahtumia, etenkin Karjalaan sijoittuvia. Hietamies osaa luoda vahvan visuaalisia ajankuvia. Teoksista henkii lämpöä ja optimismia, mikä ei ole nykykirjallisuudessa kovin tavallista, eikä niissä harjoiteta kielellistä kikkailua. Karjalan murre sen sijaan elää repliikeissä rehevänä.

Hietamies on itse luonnehtinut kehitystään näin: ”Olen yrittänyt ottaa saamistani kritiikeistä oppia ja syventänyt kerrontaani. Olen karsinut viihteellisyyttä ja yrittänyt nostaa päättäväisemmin esiin ihmisten tunteita. Toivoisin, että useammat lukijani osaisivat lukea kirjojani myös romaaneina, joilla on tietty rakenne. Juonen lisäksi romaaneissani on muitakin tasoja.”

Kiintoisa on myös Hietamiehen tyttären Tiinan lausunto: ”Kannas-sarja ja varsinkin sen ensimmäinen, *Mäeltä näkyy toinen mäki*, on minulle sielunparannuskirja. Luen sitä aina jos on oikein paha mieli tai olen allapäin. Eniten olen pitänyt *Valamon yksinäisestä*. Vain minä olen Lailalle hänen kirjojensa sisällöstä huomautellut. Että miksi jotkut romaanihenkilöt huokailee kaiken aikaa, kuin hengenahdistuksessa. Ja ovat niin jaloja ja hyviä, että hirvittää!”

Luettavaa:

Sonja (1993) sijoittuu tsaarinajan Venäjälle, jossa ruhtinatar Sonja Orbelianilla on suhde mm. vapaaherra Carl Gustaf Mannerheimiin. Teos kuvaa hyvin yksityiskohtaisesti ylhäisön elämäntapoja ja myös ryysyläisten kurjuutta. Historiallisen taustan selvittely viekin Hietamiehen mukaan noin 80 % teosten vaatimasta työajasta. Sonja-sarja kasvoi lopulta viisiosaiseksi.

Hylätyt talot, autiot pihat (1994) kuvaa Viipurin menetystä ja on monin tavoin realistinen sotaromaani, harvinainen naisen kirjoittamaksi. Näkökulma on pitkälti lapsen ja tulee lähelle Hietamiehen omia evakkokokemuksia. **Lauri Törhönen** ohjasi teokseen pohjautuvan elokuvan.

Siniset Viipurin illat (1999) sijoittuu 30-luvun Viipuriin ja kuvaa itsenäisen yksinhuoltajaäidin, opettajatar Ida Marian, murrosvuosia. Tyttäristä ei kasva äidin peilikuvia, vaan kukin hakeutuu ihan omille teilleen.

Laila Hietamiehen kynästä oli lähtöisin myös Kansallisteatterissa 1996 ensi-iltansa saanut historiallinen näytelmä *Katariina Suuri*.

Pystytukan parodiat

Kari Hotakainen (s. 1957 Porissa)

Kari Hotakainen väittää vaikenevansa, koska on ujo, mutta hänen vaikenemistaan on tulkittu myös syvällisyydeksi. Hän sanoo, että hän toivoisi olevansa jonkinlainen **Paavo Haavikon** ja **Andy McCoy** yhdistelmä. Hotakainen aloitti uransa runoilijana ja on kirjoittanut myös lastenkirjoja (tai niiden parodioita), näytelmiä ja kuunnelmia. Hän on myös ollut toimittaja ja copywriter sekä *Helsingin Sanomien* kolumnisti. Elokuvia Hotakainen arvioi MTV3:n *Ensi-ilta*-ohjelmassa. Koulutukseltaan Hotakainen on humanististen tieteiden kandidaatti.

Hotakaisen itsemäärittely kuuluu näin: ”Jumalani on ankara, mutta oikeudenmukainen. On selvää, että omilla teoilla ja valinnoilla on yleisempää yhteiskunnallista merkitystä. Julistan, että vihreät eivät enää tarvitse tukeani vaaleissa. Luonteeltanikin olen sulkeutunut kommunisti, joten äänestelen vasemmistoliittoa. Finlandia-palkinto pitäisi korottaa 500 000 markkaan ja jakaa 4-5-henkisille joukkueille teemoittain. Esimerkiksi, että joku ryhmä on käsitelty ansiokkaasti eläkeläisiä. Tällainen lisäksi kirjailijakunnan yhteisöllisyyttä. Uskoisin myös, että kolumnistien ja muiden mielipideautomaattien virat pitäisi lailla julistaa määräaikaisiksi. Televisiosta katselen mieluiten jalkapalloa ja *Vanhaa kettua*...” Hotakainen on halunnut luonnehtia itsensä myös yksiulotteiseksi maunulalaiseksi; hän on asunut Maunulassa yli 10 vuotta.

Etenkin kolumnisti-Hotakaisesta on paljastunut ironisen ja parodiaan taipuvaisen pinnan alta myös eettinen pohtija ja perheen arvostaja. Pystytukan alle kätkeytyy tunteellinen siili.

Luettavaa:

Buster Keaton – elämä ja teot (1991). Mikä elämäkerta tämä on – silkkaa sekoilua ja hauskoja havaintoja koko juttu! Kivikasvokomiikkaa! Mahtaako Hotakainen sanoa tässä myös eräänlaisen tunnuslauseen Buster Keatonin suulla: ”Olen tuomittu sekavuuteen, se on realistin asunto. Ja surrealistin koti.”

Bronks (1993) oli monen lehtikriitikon mielestä tieteiskirjallisuutta – vaan onko sittenkään? Dystopia se kyllä voi olla. Osista koostuvat ihmiset jakautuvat kahteen kastiin: Joutomaan ja Keskustan asukkaisiin. Joutomaalla lojuu ”hylättyjä työkaluja, tarinanpätkiä, yskäykseen päätyneitä lauseita, ruostuneita betonikärriä, liejuun polkaistuja pikkutakkeja”. Mutta Keskustassa on myynnissä hyvää oloa, rentoutusta, mielensivelyä... Onko tämä suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksen kuvaa?

Syntisäkki (1995) ironisoi ja parodioi mm. suomalaisuutta. Teos toteuttaa koleaan hauskaa toisin näkemistä ja toisin sanomista, kun mennään levylaulaja Kolkko-Joosepin matkassa Takapajulasta Maalikyliin. Alaotsikon mukaan kysymyksessä on ”pirullinen luomiskertomus, tarina kolinasta, jota myös musiikiksi kutsutaan”. Joosepin mielestä kaikkea on maailmassa liikaa, hameväkeä, levypomoja, autoja, takahuoneita...

Klassikko (1997) on aineksiltaan moninainen. Se hymyilee vinosti kustannuspolitiikalle, työtömyydelle, pikaruoille, pehmomiehille, julkkiskultille, taiteellisuudelle, kritiikille, markkinavoimille, myyvälle loppuunpalamiselle, myönteisen ajattelun kurseille, myyville avo- ja aviosuhteille jne. jne. Maailmaa katsellaan naurupeilistä ja vauhti on kovaa, ovathan Toyota Corolla ja Alfa Romeo ihan keskeisrooleissa. Tätä kirjoitettaessa **Kari Väänänen** tekee Klassikosta elokuvaa.

Sydänkohtauksia eli kuinka tehtiin Kummisetä (1999) sijoittuu 1970-luvun Maunulaan. Teoksessa kerrotaan, miten Francis Coppola tuli Suomeen filmaamaan *Kummisetää* ja avustajaksi palkattiin Mikko Niskanen. Myös väkivaltaelokuvien suurkuluttaja, työtön laitospäällikö Raimo tuppautuu ohjeiden antajaksi. Hotakaisen oman luonnehdinnan mukaan Raimo on Mika Häkkisen hengenheimolainen. ”Raimollakin on vain kaksi ilmettä: huolestunut ja toiveikas.” Toisaalta Raimo on ”tragikoominen

sankari, hän vammautuu ja menettää kykynsä sönköttää loputtomia analyysejaan. Voittajaksi, selviytyjäksi ja sopeutujaksi nousee lopulta vaimo Ilona. Lupauksen huomisesta antavat lapset.”

Sä vaan tuudittaudut unelmiin etkä tajua et jotain ois tehtävä...

Anna-Leena Härkönen (s. 1965 Limingassa)

Anna-Leena Härkönen on taiteen moniottelija. Hän sekä kirjoittaa että näyttelee. Hänellä oli päärooli **Mikko Niskasen** elokuvassa *Mona ja palavan rakkauden aika* (1983) ja hän on näytellyt Anna-Liisan roolin **Minna Canthin** näytelmään perustuvassa **Tuija-Maija Niskasen** elokuvasovituksessa. Kirjallisuuteen hän ponnahti 19-vuotiaana ihmelapsena ja sai esikoisteoksestaan J.H. Erkon palkinnon. Härkösen teoksissa näkyy usein kipeä oman paikan hakeminen. Seksuaalisuus on monen murheen aihe, ihmiseksi kasvaminen ylen vaikeaa, niin vaikeaa, että se välillä auttamatta naurattaa. Huumori on Härkösen vahvoja puolia.

Härkönen sanoo, että hänelle tulee tuskainen olo, jos ei kirjoita. ”En ole kuitenkaan koskaan tehnyt muuta kuin kirjoittanut ja ollut teatterissa. Olen aina tehnyt ajatustyötä. Sitä teatterikin on, vaikka se on myös konkreettista.”

Koulutukseltaan Härkönen on teatteritieteen maisteri.

Luettavaa:

Häräntappoase (1984) on lukiolaisen Alpo Korvan kesätarina ja paljon muutakin. Ilmestyessään teosta verrattiin **J.D. Salingerin** klassikkoon *Catcher in the Rye*. Nuorten ja aikuisten maailmat törmäävät rajusti vastakkain. Tukholmaan aikonut Alpo löytää itsensä Himangan heinäpellolta, mutta epäsuotuisista lähtökohdista huolimatta kesästä tulee merkittävä. Kaupunkiin palaaja on eri mies kuin se, joka maalle lähti. Ja nuorten kieli on teoksessa jäljittelemättömän nokkelaa ja nokkavaa.

Sotilaan tarina (1986). Saako nuoret ihmiset, Sutin ja Tiltun, survoa muusiksi, jotta heistä tulisi hyviä näyttelijöitä? Sotilas on armoton kouluttaja – kovasti **Jouko Turkan** näköinen – ja tekee monesta selvää jälkeä, mutta aiheuttaa myös hurmosta. Pakopaikkana Sutilla on oma fantasiateatterinsa.

Akvaariorakkautta (1990) käsittelee yhtä suurta ongelmaa: Saaran puuttuvaa orgasmia. Onko syy Jounin vai Saaran vai Saaran vai Jounin... Mutta ehkä maailmassa sittenkin on muitakin ongelmia. Ehkä ongelmiin on muitakin näkökulmia. **Claes Olsson** on ohjannut romaaniin pohjautuvan elokuvan.

Karusellimatka (1993) on 15 novellin kokoelma. Vauhdista ei ole puutetta, mutta mikä tätä karusellia loppujen lopuksi pyörittää? Ihan hullun pienet asiat, vai luuraavatko niiden takana isot?

Avoimien ovien päivä (1998) on tilinteko äitisuhteesta. Äiti on aina reipas, jaksavainen, huolehtivainen – kaikkea tätä niin paljon, että tyttäriä kuristaa. Äiti sanoo, että perheen on pidettävä yhtä, vaikka tulisi ydinsota. Asta on mennyt naimisiin ylioppilaaksituloa seuranneessa eksymisen ja masennuksen jälkitilassa ja sitten eronnut. Ei Ari voinut häntä pelastaa. Ja Ari löi. Mutta onko se vaarallista, kun ei hakkaa nyrkillä... Isän sydäntä pitää varoa, ettei tulisi infarkti. Pääseekö Asta kasvamaan omaksi itsekseen? Ainakin hän tekee töitä kuin hevonen.

Kuvani elämästä ei ollut synkkä, se ei ollut mitään

Annika Idström (s. 1947 Helsingissä)

Annika Idström pitää aineistonsa kurissa kuin dramaturgi ja dramaturgi hän koulutukseltaan onkin. Teoksia ilmestyy harvahkoon tahtiin, mutta ne ovat tiiviitä ja monikerroksisia. Ne leikkaavat kipeitä viiltoja perhe-elämän, koulun ja kasvatuksen kulisseihin; ne pureutuvat milloin seksuaalisuuden ryteikköihin, milloin sairaan tai terveen, luonnollisen ja perverssin liukuviin rajoihin. Kriitikot ovat arvelleet, että tunnettu sveitsiläinen psykoanalyttikko **Alice Miller** voi olla yksi Idströmin ajattelun taustahahmoista. Ainakin Idström käsittelee teoksissaan samoja kysymyksiä kuin Miller, esim. lahjakkaan ja herkkävaistoisen lapsen tragediaa aikuisten pelinappulana.

Sukupuoliroolien kyseenalaistaminen ja biologisen ja sosiokulttuurisen sukupuolen erottelu oli 1980-luvun keskustelulle ominaista. Kirjallisuudentutkimuksen yksi vakiokysymys oli, mihin isänukke on hävinnyt nukkekodista ja mitä häviämisestä on seurannut. Jäljellä ei ole vain tyhjä paikka vaan erilaisia traumoja, jotka vaivaavat niin lähtijää kuin niitä jotka jäävät. Annika Idström on yksi terävimpiä tuhoisien ja vaikeiden riippuvuussuhteiden analyysoijia. Analysointi tapahtuu milloin surrealistisen, milloin realistisen kuvauksen keinoin – eikä lukija aina edes tiedä, kummasta on kysymys.

Luettavaa:

Sinitaivas (1980) kuvaa lähiössä asuvien naisten elämänstrategioita. Joku selviää itsepetoksen avulla jonkin matkaa, toinen pakenee alkoholiin, kolmas syömiseen. Pitävätkö kaikki vain ilmasta kiinni? Mitä todellisuus on?

Isäni, rakkaani (1981) on vihan ja rakkauden labyrintti. Tytär vihaa äitiään ja rakastaa isäänsä, joka puolestaan rakastaa äitiä, mutta äiti... On siteitä, joista irti räpistellessä sotkeutuu aina vain pahemmin.

Veljeni Sebastian (1985) oli läpimurtoteos myös ulkomaille. Onko yliviisas, pienikasvuinen Antti jonkinlainen symbolihahmo? Antti tulee kivikovaksi. Ihmisistä hän tekee kortistoa; elämään hän on kyllästynyt. Surkeaa, kovaa, luhistuvaa Tarua Antti silti säälii. Samasta painajaismaisesta lastenkodista tulee heidän kohtalonsa. Entä onko Sebastian Antin toinen puoli vai myyttinen sankari, joka lopulta vie Antin Huancayoon – elämään tai kuolemaan.

Kirjeitä Trinidadiin (1989) kuvaa verovirkamies Sepon ja hänen vaimonsa Elisabethin elämää ja avioliittoa – tai myyttistä, irrationaalia pahuutta, suhdetta, jossa kumpikin syö toistaan. Kumpi on demoni, kumpi uhri? Vai molemmat molempia? Tytär Ursula on joko kehitysvammainen tai liian viisas tai molempia. Onko koko ydinperheen ajatus mieletön, ihmiselle mahdoton? Onko toivoa?

Luonnollinen ravinto (1994). ”Rakkaan ihmisen liha on luonnollista ravintoa”, väitetään tässä merkillisessä teoksessa, jossa lihan, maksan, kinkkujen, pihvien ohessa ahmitaan myös ihmisiä – naiset miehiä, miehet naisia. Siitäkö johtuu rakkauden mahdottomuus? Teoksessa on syvyyspsykologisia kellarihuoneita koluttaviksi.

Ihminen tarvitsee vuoria, joille voi kiivetä

Riitta Jalonen (s. 1954 Kuusjärvellä)

Riitta Jalonen – koulutukseltaan fil.kand. – julkaisee harvakseltaan, mutta hänen erikoislaatuinen, vivahteikas kertojanäänensä on saanut paljon vastakaikua. Hänen tyyliään leimaavat terävät havainnot, kerronnan intensiivisyys, joskus myös pysähtyneisyys ja syvälle jonkun ihmisen maailmaan katsominen.

Jalosen teoksissa ei ole rahtuakaan muodinmukaista räväkkyyttä tai revittelyä vaan hiljaista ääntä ja tarkkaa, ytimeen osuvaa ilmaisua. Joskus ihmisen koko tuska voi heijastua pienestä esineestä, sammalpeitteisestä kivistä, taulun tyhjistä paikasta seinällä. Niinpä Riitta Jalosta on verrattu tilataideteosten tekijään. On sanottu, että lukeminen jättää voimakkaan tunteen siitä, että on käynyt jossakin toisessa maailmassa. ”Mieleen jää selvä aistimus, mielikuva, raapaisu, jälki.” Usein tuosta jäljestä kasvaa jonkinlainen kipeä optimismi ja usko valoon.

Luettavaa:

Enkeliyöt (1990). Mitä on kasvaa nuoreksi aikuiseksi, kun äiti ei ole kuin muut vaan henkisesti sairas. Riittääkö enkelitaulu antamaan voimaa? Jännittävästi aukkoinen kerronta on viehättänyt lukijoita myös muissa Pohjoismaissa sekä Saksassa.

Säde (1992) on niukkaeleinen, tarkasti luettava nuoren tytön omaksi itsekseen tulemisen tarina. Kasvattiäiti on kuollut, moni asia muuttuu ja moni on ollut alun alkaen toisin kuin Säde on luullut. Missä on oikea äiti, millainen?

Rakkausmuistot (1994) on leskeksi jääneen Annan ja tämän tyttären Elisan tarina. Kivun keskeltä nousee tällainen elämänohje: ”Ei saa ajatella liikaa sitä mikä on mennyt, koska kaikki sen antama on jo ihmisessä.”

Taudin syy (1996). Teoksen näyttämönä on tamperelainen keuhkoparantola. Aura joutuu sinne, kun hänen kaularauhasistaan löytyy tuberkuloosipesäkkeitä. Edessä on kamppailun ja kasvun paikka. Se tapahtuu paljolti potilastoverin Markuksen avulla. Markus pohdiskelee esim. pahuuden olemusta ja esittää filosofisen kysymyksen: ”Mikä on taudin syy?” Auran kasvu aikuisuuteen tapahtuu esim. sen oivalluksen myötä, että ”ihmisten välillä on raja: se ei näy, sen tuntee”.

Todistaja Brigitin talossa (1998) sijoittuu Irlantiin. Nuori suomalainen toimittaja on esiliinana katolisen papin ja Brigitin tehetkien ajan, mutta koko kylä aavistaa, mistä on kysymys. Vain vähän voidaan ihmisen tunteista viime kädessä tietää, sen toimittaja-Iiriskin alkaa tajuta, kun hän palaa Irlantiin uudelleen 18 vuoden jälkeen. Hän itse on eronnut, pappi on poissa, Brigit on poissa, vain elämän ja rakkauden arvoitussellisuus on jäljellä.

Miten ihmisestä tulee rikollinen

Matti Yrjänä Joensuu (s. 1948 Helsingissä)

Matti Yrjänä Joensuu – toiselta ammatiltaan rikosylikonstaapeli – on laventanut rikosromaanien lukijakuntaa niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Hänen kirjoistaan on tehty myös kuunnelmia ja TV-sarjoja. Joensuun teoksissa on kysymys paljosta muustakin kuin nokkelasta juonen punonnasta ja jännittävästä tapahtumaketjuista. Joensuun maailma ei ole mustavalkoinen. Konnat eivät ole ainoastaan konnia ja poliisit ovat vain harvoin sankareita – ellei arkipäivässä jaksamista lasketa sankaruudeksi. Rikoksilla osoitetaan olevan syvät, usein elämänmittaiset juuret. Ne versovat rakkaudettomuudesta, ahdistuksesta, kyynisyydestä. Siitä, että niin harva välittää. Joensuun kuvaaman suomalaisen yhteiskunnan yleisilme on tyly eikä poliisiorganisaationkaan glooria ole kirkas. Juonittelu on joskus suorastaan pirullista – ehkä voisi myös sanoa: rikollista.

Teoksesta toiseen toistuvan päähenkilön, ylikonstaapeli Timo Harjunpään hahmo on sympaattinen ja lähelle tuleva. Harjunpää tietää, miten B-kansalaiseksi tullaan, miten helposti pohjalle mennään ja miten vaikeaa sieltä nouseminen on. Siksi hänestä puuttuu uho. Ja siksi, että hänelle oma perhe on tärkein asia.

50-vuotishaastattelussaan Joensuu sanoi: ”Nämä mekanismit, miten ihmisestä tulee rikollinen tai masentunut, ne lyödään ihmiseen hyvin pienenä lapsena näennäisesti rakkaudella, hyvässä kodissa. Lapsuudesta kaikki lähtee. Tämä tieto vain on tabu, koska se herättää ihmisissä niin voimakkaita syyllisyydentunteita.” Poliisin työ on hänestä vain ”laastarilappu, joka liimataan pahimpaan hätään”.

Luettavaa:

Väkivallan virkamies (1976) voitti pohjoismaisen rikosromaanikilpailun Suomen osuuden, koska sitä pidettiin psykologisesti uskottavana, sosiaalisesti tarkkanäköisenä teoksena. Kysymyksessä on ”dokumentaarinen romaani Helsingissä tapahtuneesta henkirikoksesta, sen tutkijasta ja ihmisestä elämän päättyessä”.

Teossarja jatkui nopeassa tahdissa: ***Harjunpää ja pyromaanit*** (1978), ***Harjunpää ja kapteeni Karhu*** (1981), ***Harjunpää ja ahdistelija*** (1982), ***Harjunpää ja poliisin poika*** (1983), ***Harjunpää ja heimolaiset*** (1984), ***Harjunpää ja rakkauden lait*** (1985), ***Harjunpää ja kiusantekijät*** (1986) ja ***Harjunpää ja rakkauden nälkä*** (1993).

Poliisisarjan uusin eli ***Harjunpää ja rakkauden nälkä*** on ehkä entisiäkin psykologisempi ja moniulotteisempi. Nyt Harjunpää on monien henkilökohtaisten huoltien kuormittama, mutta onneksi on yksi hyvä työkumppani, Onerva. Yhdessä he jahtaavat merkillistä yöllistä hiipparia, joka tiirikoi itsensä naisten asuntoihin – ei tehdäkseen pahaa, vaan katsellakseen esim. kaunista Vehnätukkaa. Tämä Tipi on pohjimmiltaan traaginen hahmo. Tipin veli organisoimiltei täydellisen pankkiryöstön. Lopuksi ollaan ankeassa esikaupunkiasunnossa ja langanpäät jäävät mielenkiintoisella tavalla solmimatta. Solmikoon lukija, jos osaa.

Putki rusahti. Jäin kiinni

Jari Järvelä (s. 1966 Helsingissä)

Jari Järvelä vastasi osaltaan siitä, että vuotta 1999 pidettiin muutamaa edellistä parempana kirjavuotena. Järvelän neljäs teos, romaani *Lentäjän poika*, arvioitiin yhdeksi vuoden parhaista. Muutoin luokanopettaja, kasvatustieteiden maisteri Järvelällä on niin nuhteeton maine, ettei hänestä saa kokoon edes kunnan kirjailijaesittelyä. Miehestä tiedetään vain, että hän on työskennellyt Porvoossa ja Kotkassa ja on nykyään vapaa kirjailija.

Järvelä aloitti novellistina. Novellit tasapainottelevat koomisen ja traagisen rajalla. Syntyihän siitä kaikenlaista, kun vähän hörhöilevä mies haluaa katsomaan Bambi-elokuvaa ja yrittää vielä matkiakin sankaribambia. Vähäeleisesti kuvatut ihmisten keskinäiset valtapelit ja arkielämän tapaukset, jotka saavat odottamattomia seuraamuksia, ovat Järvelän erikoisalaa. Juonenkehittely on absurdia ja vauhdikasta kuin mykkäfilmeissä. Miten ihmiset osaavatkin olla niin säälittäviä – ja niin huvittavia!

Luettavaa:

Bambi ja muita novelleja (1995). Tämä on mustan huumorin ja lyhyen lauseen karnevaalia. Nuori nainen Liina ja nuori mies Henriikki menevät katsomaan Walt Disneyn elokuvaa ja Henriikki-riepu alkaa toteuttaa juonen käänteitä oikeassa elämässä... Käsirautoihin siitä pääsee, vaikka tarkoitus on kovin hyvä.

Nuorikko ja muita novelleja (1996) leikkii elämän yllätyksellisyydellä. Pienistä asioista tulee isoja, isoista pieniä. Onko murtokeikan kliimaksi se, kun koirankakasta napsahtaa rikesakko? Mitä se on, kun kirjoituspöytää viedään saareen ja kolme miestä hukkuu? ”Isä löydettiin kahdeksan vuoden päästä. Se jäi sattumalta verkkoon...”

Lentäjän poika (1999) näyttää muun muassa sen, miltä tuntuu olla pohjalla, putkessa, vertauskuvallisesti ja kirjaimellisesti, velkojat kantapäillä. Teos oli Finlandia-ehdokkaana ja valintalautakunta puhui taitavasti suunnitellusta palapelistä ja hyytävästä kuvasarjasta. ”Kohtalokkaiden palasten napsahdellessa paikalleen romaanista tulee jännityskertomus, jossa Järvelän omaperäinen lause ja kieli yllättävät, maalailematta.” Teos on ihmisen kasvun kuvana julma ja silti välillä naurattaa. Siinä on taitavasti annosteltua kauhua, komiikkaa, tragiikkaa, parodiaa ja nostalgiaa. Päähenkilön Karrin kohtaloksi on tullut onneton liikekumppani ja viiden miljoonan maksurästi, josta ei millään selviä, mutta yritys on kivenkova vai sanoisinko louhoksensyvä. Karrin huolena on myös vaimo ja lapsi ja vaikeimmissa paikoissa on hoettava kuin loitsua, että ”Joel ei kuole, Nantti ei kuole...”

Kieltä ei voi valita, siihen synnyttään kuin taloon

Jyrki Kiiskinen (s. 1963 Helsingissä)

Jyrki Kiiskinen on ollut kulttuurin monitoimimies miltei koko ikänsä. Hän on ollut *Nuori Voima* -lehden päätoimittaja, *Books from Finland* -lehden päätoimittaja, kääntäjä, kolumnisti ja keskustelija. Hän on myös Elävien Runoilijoiden Klubin perustajajäseniä. Kirjailijanlaadultaan hän on eetikko. Hänen keskeinen lajinsa on lyriikka. Koulutukseltaan Kiiskinen on humanististen tieteiden kandidaatti ja hän on opiskellut mm. kirjallisuustiedettä.

Kiiskinen ei ole pelännyt tarttua isoihin asioihin. Hän on kirjoittanut ja puhunut työttömyydestä, isänmaallisuudesta, vammaisuudesta, erilaisuudesta, vastuusta, kielen merkityksestä jne. Häntä on pidetty vaihtoehtoisen elämäntavan toteuttajana ja sokean, ihmistä mitätöivän kulutusyhteiskunnan kriitikkona.

Luettavaa:

Runoja:

Runoilija vaaran rinteellä (1989) oli punk-henkisyydessään ja suoruudessaan nuorten makuun. Jos pelkää runouden olevan vaikeaa, on hyvä lähteä tällaisista säkeistä: ”sinä lähdet / muuttolintujen mukana / tulee kesä, tulee ja menee / niin kuin lintuparvi / jää istumaan huurteisille oksille / jää vaikka jäätyisit oksaan kiinni / haluan että jäät, mutta sinä lähdet sittenkin”.

Kun elän (1999) on aikamme autorunoutta mystis-maagisin maustein. ”Auto on leikki. / Auto on hauta.”

Romaaneja:

Suomies (1994) kuvaa aikaa, jota leimaavat ekokatastrofit ja terrorismi. Tarina punoutuu kahden miehen ympärille, joista toinen on sokea, toinen on menettänyt muistinsa. Maailma – sellaisena kuin nämä miehet sen tajuavat – on sirpaleinen ja kaoottinen. Sokea etsii sokeutensa syytä; muistiton syntysijojaan ydintuhon jälkeisessä maailmassa. Rikokset ovat tapahtuneet, mutta syyllisiä ei löydy, sillä ”tarinoita on vaikka miten monta. Ne vaeltavat katkelmina suusta suuhun ja antavat meille erilaisia suuntia”. Johtopäätös on: ”Ihminen on tarina, jota hän itse kertoo.”

Kaamos (1997) on niin ikään sijoitettu tulevaisuuteen, arkistojen ja raunioiden keskelle eli katastrofin jälkeiseen maailmaan. Sieltä käsin nykyhetemme näyttää tutkijan silmissä oudolta ja haavoittuvalta. Mitä tarkoitusta varten ovatkaan olleet kummalliset ydinvoimat, autot, kerrostalot, supermarketit, kellot...

Minä haluan ottaa syykseni kaikki maailman rikokset

Tomi Kontio (s. 1966 Helsingissä)

Ken on hän, tämä Jeesus-kasvoinen kirkasotsa, joka kirjoittaa niin kuulasta, kirkasta runoutta ja värisevää, tytisevää proosaa? Palkintoja hän on saanut uransa alusta saakka, mm. parhaan esikoisteoksen palkinnon. Kritiikki on hämmästellyt hänen kykyään yhdistää rumin raadollisuus ja taivaallinen kauneus. Itse hän puhuu kielen siivoamisesta ja etäännyttämisestä, ettei tarvitsisi teoksista katsella omia kasvojaan. Joskus hänen runonsa liikkuu galakseissa, joskus Helsingin Kontulassa, hänen nykyisillä asuinsijoillaan. Kontiolle Itä-Helsingin lähiöt ovat romanttinenkin kotiseutu – samalla kertaa kauniita ja hirveitä paikkoja.

Kontio sanoo, että nykyihmisen on vaikea syventyä suuriin kokonaisuuksiin. Nykyajan muoto on lyhyt; niin hänenkin. ”Novellia arvostan paljon. Se on hieno muoto.”

Kontion kynästä lähtee myös rock-lyriikkaa.

Luettavaa:

Tanssisalitaivaan alla (1993) on kaunista runoutta, vuoden parhaana esikoisena palkittua. ”Anna lasikenkiesi särkyä,/ lyö sääriesi viisarit/ vinosti, umpimähkään/ kuparin ytimeen,/ kuin levoton, puuskainen tuuli.”

Säädättömät (1994) on novellikokoelma, joka tuoksahtaa helsinkiläislähiöltä, usein silti erilaisten metamorfoosien kautta. Missä todellisuudessa nämä ihmiset oikein elävät, kun aavelaivakin purjehtii heidän keskuuteensa? Ja onko toisen syöminen ”täydellisin omistamisen muoto”? Mies, nainen, lapsi – toimiiko?

Uumen (1995) ei ole juoniromaani vaan mielen maailman romaani. Runoilija Juhani (Jussi) Ruokolan mielen peili särkyä koko ajan, mutta sieltä kuvastuu joskus kauniita unia. Seksuaalisuus tosin sitoo ja ahdistaa ja kuristaa ja onko koko Jaanaa edes olemassa? Helena leikkii ruumiillaan ja jättää ja lapsi Laura – oliko sitä koskaan vai ei? Alkoholilla on osuutta moneen asiaan ja elämä on vierasta ja vaivalloista, silkkaa surrealismia. Väliin putkahtaa aforismeja kuin Paavo Haavikolta: ”Suurimmat ratkaisut tehdään harkitsematta, koska ne näyttävät tekohetkellä niin pieniltä askelilta, yhdentekeviltä. Minä uskon, että ihminen muodostuu siksi mikä hän on juuri harkitsemattomien, eikä harkittujen valintojen kautta.”

Taivaan latvassa (1998) kurkottelee tähtiin ja katsoo myös lähelle, ihan lähelle. Tähän tapaan: ”Tähdet putoavat taivaan harteille kuin hilse. Kävelen Ostostiellä ja panen taskuuni palasen Linnunrataa. Olet lähellä, lähempänä kuin koskaan. Olen ajatellut, että tällaisena yönä, kun kuljen kirjoittamani maiseman lävitse ja Siriuksen ulvonta on yhtä äänekkästä kuin kapakan eteen unohdetun piskin vaikerrus, että tällaisena yönä voisin sanoa jotain mitä olet halunnut. Kuulla.”

Elämään ei totu

Leena Krohn (s. 1947 Helsingissä)

”Sinä elät mielessäsi kuten jokainen. Koko maailma on vain mielimme projektio.” – Näin sanoo Leena Krohnin *Pereat mundus* -teoksen eräs henkilöahmo, ja lausumassa tiivistyy jotain olennaista Krohnin ajattelusta. Häntä askarruttaa, mikä olen minä, kun ihminen on koko ajan muutoksen tilassa, ja mikä on ihmisen suhde todellisuuteen. Krohnin mukaan se, mitä kutsutaan todellisuudeksi, on vain jaettava unta.

Kautta Krohnin tuotannon on toistunut ajatus, että kirjallisuudessa ei ole kysymys kirjallisuudesta, vaan tajuntojen kohtaamisesta. ”Kirjoittaminen on yksinkertaisesti jakamista, ei ainoastaan sanojen vaan ennen kaikkea unien jakamista. Ja loppujen lopuksi juuri ne ovat pysyvintä, sillä kun sanat mykistyvät ja ruumis väsyä, ihminen näkee yhä uniaan.”

Krohn pohtii teoksissaan ympäristön tilaa, ihmisen olemusta, eettisiä kysymyksiä, lajien välisiä suhteita, aikaa, muistia, taiteen merkitystä, tiedon olemusta, elämän uhkakuvia ja mahdollisuuksia, tietotekniikan näkymiä, faktan ja fiktion sisäkkäisyyttä jne. Hän osoittaa, miten paljon arvoituksellista totuttuun elämäämme ja ympäröivään maailmaamme mahtuu. Krohn on käyttänyt rohkeita puheenvuoroja veltoa arvosubjektivismia ja luonnon ja ympäristön tuhoamista vastaan.

Luettavaa:

Krohnin teksteistä muutamat lähettävät viestejään yhdessä kuvien kanssa, esim. *Sydänpuu* (1984) on **Outi Heiskasen** kuvittama. Teoksiin *Vihreä vallankumous* (1970), *Näkki* (1979) ja *Metsänpeitto* (1980) on **Inari Krohn** tehnyt kuvat. Teosten yhtenä aiheena on huoli luonnosta. *Näkkiin* ja *Metsänpeittoon* on yhteispohjoismainen mytologia antanut aineksia. *Salaisuuksia* (1992) on Inari Krohnin kuvittama.

Tainaron. Postia toisesta kaupungista (1985). *Tainaronin* maailma on hyönteisten maailma – samalla ihmisten maailman allegoria. Krohnin mukaan ”ihmiskunnan kauhistuttavat tavat ja ominaisuudet eivät jää outoudessa jälkeen rukoilijasirkan orgioista eivätkä meidän instituutiomme, lakimme ja asetuksemme eroa niin paljon termiittivaltion säännöistä kuin mielellämme uskoisimme”. *Tainaron* muodostuu kirjeistä, joiden vastaanottaja vaikenee. Tämäkö on kysyvän ihmisen osa?

Matemaattisia olioita tai jaettuja unia (1992) sai Finlandia-palkinnon. Teos on 12 esseenovellin kokoelma, jossa pohditaan todellisuuden luonnetta, simuloitua elämää, minuutta, kuolemaa ja lahoamista – myös aivan konkreettisesti. ”Lahoaminen on kaiken kevään ehto.” Entä kun yksikätinen lapsipotilas Åke kokee aavesärkyjä ja on aivan vakuuttunut, että hänellä oikeasti on kaksi kättä ja että giljotiinin terän pudottua ihmisestä yhä tuntuu, kuin pää olisi tallella? Ja mitä salaisuuksia kätkee Cerro el Plomon inkaprinssin ruumis, jota Andien ohut ilma on säilyttänyt puoli vuosituhatta. ”Ei, sinua minä en näe, vaikka näenkin sen mitä sinusta jäi.”

Kynä ja kone (1996) käsittelee fysiikan, filosofian, kielen ja kirjoittamisen ongelmia. Voiko mitään tekstiä lukea niin kuin se on kirjoitettu – Raamattuakaan? Pitääkö Jumala nimetä? Entä mitä mahdollisuuksia eteemme avautuu tietokoneiden digitaalisessa tai virtuaalisessa maailmassa? Millainen hybridiolento on kyborgi?

Lukiolaisten raati valitsi Leena Krohnin teoksen *Pereat mundus. Romaani, eräänlainen* (1998) ensimmäiseksi Aleksis Kivi -palkinnon saajaksi. Palkitsijoiden mukaan teos on ”piristävän ironinen näkökulma maailmanlopun pelkoihin”. ”Teemahenkilöstä Håkanista kaikkine variaatioineen kasvaa kertomusten myötä ystävä, jota kohtaan lukija tuntee sympatiaa, jopa kohtalotoveruutta.”

Kyynärpäitä myöten murhissa

Leena Lehtolainen (s. 1964 Vesannolla)

Leena Lehtolainen kuuluu niihin harvoihin, jotka ovat ilmeisesti syntyneet kynä kädessä. Hän julkaisi esikoisteoksensa *Ja äkkiä onkin toukokuu* 12-vuotiaana ja muutaman vuoden kuluttua tuli toinen nuorisokuvaus *Kitara on rakkauteni* (1981).

Aikuisiällä Lehtolaisesta on kehittynyt taitava dekkaristi. Rikosarvoitukset ovat mielikuvituksellisesti rakennettuja ja painotukset tietoisien feministisiä. Tämä johtuu ainakin osaksi siitä, että Lehtolainen kertoo tunteneensa nuorena ahdistusta dekkarien kielteisen naiskuvan vuoksi. Hänen dekkariharrastuksena lähti paljolti liikkeelle **Agatha Christien** synnyttämän innostuksen pohjalta. Sittemmin ovat vauhdittajiksi tulleet mm. amerikkalaiset naisdekkaristit.

Elämäntilannettaan Lehtolainen on kuvannut näin: ”Olen kyynärpäitäni myöten murhissa. Liuskat pöydillä peittyvät vereen, veitsi nousee tietokoneesta, kirjahyllyssä irvistelee pääkallo. Luen dekkareita, nimenomaan naisten kirjoittamia, teen lisensiaattityötä kahden suomalaisen naisdekkarikirjailijan tuotannosta, laadin dekkareista artikkeleja ja arvosteluja, kirjoitan dekkareita.”

Kaikesta näkyy, että Lehtolainen tuntee dekkariperinteen hyvin, onhan hän dekkarien tutkija, mutta hän on myös uudistanut perinnettä. Hänen henkilönsä eivät ole paperinukkeja vaan hyvin uskottavia ja inhimillisiä ihmisiä – etenkin naisetsivä, lakitieteen kandidaatti Maria Kallio, monen teoksen päähenkilö. Tapahtumat sijoittuvat useimmiten Helsinkiin tai Espooseen. Ylimääräistä kutkutusta aiheutuu siitä, että syyllinen löytyy tavallisesti ihan lähipiiristä.

Luettavaa:

Ensimmäinen murhani (1993). Tässä astuu näyttämölle reipasotteinen Maria Kallio. Tomerat otteet jatkuvat teoksissa *Harmin paikka* (1994), *Kuparisydän* (1995) ja *Luminainen* (1995). Mutta kannattaako Marian yrittää olla ”hyvä jätkä” miesten joukossa vai jotain ihan muuta? Marialla on valinnan paikkoja joka teoksessa.

Kuolemanspiraali (1997) syntyy siitä, kun luistelun lapsitähti löytyy omilla luistimillaan surmattuna. Seitsemännellä kuulla raskaana oleva ylikonstaapeli Maria Kallio selvittää vyyhden, mutta koville se ottaa – niin kuin rikosylikomisarion virasta kilpaileminen ja lapsen synnytys.

Tuulen puolella (1998) osoittaa, että on aikamoista tasapainoilemista olla tomera perheenäiti ja etevä etsivä ja vielä pomokin miesten hallitsemassa maailmassa. Miksi ekomaaleja valmistavan tehtaan johtaja murhattiin? Miksi lintuharrastaja pääsi hengestään?

Tappava säde (1999). Kun ihminen on 35-vuotias sosiaaliterapeutti, tekee töitä turvakodissa ja on saanut ristikseen inhottavia sukulaisia – miten silloin saa elämänsä pysymään koossa? Miten sitä voi jopa muuttaa? Aika yllätyksellisesti ja humoristisestikin!

Kreisi nauru

Rosa Liksom (oik. Anni Ylävaara s. 1958 Ylitorniolla)

Rosa Liksom, punkkarityttö Lapista, löi yleisöä vyön alle jo esikoisteoksellaan. Hänen tekstiensä maailmankuva on kaoottinen, kylmä, rujo ja joskus samaan tapaan tyylytelty tai liikahtanut kuin esim. Aki Kaurismäen elokuvien. Tarkastelun keskiöön nousevat erilaiset marginaali-ihmiset ja perverssitkin ilmiöt, usein myös väkivalta, jopa sadismi. Ihmissuhteet ovat vinoja, kohtalot tragikoomisia, elämä julma ja nopea niin kuin kuolemakin. ”Mie käsitin että minun nuoruus oli mennyttä, soli kestänyt rapean vuen”, itkee nuori mies, kun kuulee, että on tulossa isäksi. Elämän perustunnot ovat mustia.

Mutta kaikkea ei ole tarkoitettu ehkä otettavaksi aivan vakavasti. Muuan tutkija varoittaa: ”Lukija ei voi koskaan olla aivan varma siitä, missä asennossa hänen tulisi lukea ja mitä tunteita tuntea.” Miten lie myös Rosan lukihäiriön ja kirjallisen perinteen tuntemattomuuden laita, joita hän on korostanut, kun teoksista löytyy latinankielisiä sitaatteja ja kirjallisia parodioita? Liksom nauraa elämälle päin naamaa ja naurua on kosolti myös hänen naivistisissa kuvissaan. Hänen naamiohuveihinsa ja lehdistön kanssa käytyyn kissa- ja hiirileikkiinsä ovat kuuluneet aurinkolasit ja punkkarivarustus, joskus taas sotilasasu tai Barbie-hepenet. Eräänlaista naamiointia on myös erittäin niukkasmainen kerronta, Peräpohjolan murteen käyttö ja Helsingin slangi.

Tekstien moniaineisuus ja monikielisyys juontanee juurensa kirjavista töistä ja opinnoista. Liksom on lukenut antropologiaa Helsingin ja Kööpenhaminan yliopistoissa ja yhteiskuntatieteitä Moskovan yliopistossa. Leipä on lähtenyt esim. myyjän, toimittajan, leipurin tai tiskaajan työstä eri puolilla maailmaa. Taidenäyttelyitä Liksom on pitänyt vuodesta 1985 lähtien.

Rosa Liksom kuuluu tämän hetken käännetyimpiin suomalaiskirjailijoihin. Tekstejä on ilmestynyt ruotsiksi, tanskaksi, norjaksi, saksaksi, ranskaksi, portugaliksi, englanniksi. Kirjalliset matineat Rosa kiertää kaukaa.

Luettavaa:

Yhden yön pysäkki (1985) koostuu nimettömistä tekstinpalasista. Jo tässä liksomlainen lause on kylmä, valmis ja varma, maailma mahdoton, illuusiot poissa.

Unohdettu vartti (1986) jatkaa samaa linjaa. Henkilöt ovat usein vain nainen, mies, tyttö, poika, ämmä, mie. Puolelle sivulle mahtuu elämäntarinoita, joissa ensin ollaan ”niin pieniä ja rakastuneita”. ”Sitten tuli toukokuu ja rakkaus katosi.”

Tyhjän tien paratiisit (1989) jatkaa ensimmäisten teosten puukottavaa novellistiikkaa. Tekstinpätkät ovat jonkinlaisia desperado-fragmentteja. Mahtaako Liksom jo parodioida itseään? ”Verta oli joka paikassa...”

BamaLama (1993) heittää kahmalokaupalla lokaa poliisin päälle. Mitä räähäntä menoa tämä oikein on ”veden ja tulen maassa, unelmien saarekkeessa, missä keväisin kuuluu riekon nakutus ja metson siipien suhina”?

Kreisland (1996) on Rosa Liksomin ensimmäinen romaani. Se pursuaa pohjoista murretta ja hurjaa parodista mytologiaa. Impi Agafiina seikkailee Suomen sodissa ”käet kyynärpäitä myöten omien ja vihollissotihlaitten veressä”, ilma – ja koko teos – on sakeana ”kaikenlaista kolpaa tuohivirsuista karjalaisiin itkuvirsiin”. Neuvostoliiton sovhoosien kurjuus, kivenhakkaajamummit, rautatiet, jotka eivät vie minnekään – sulaa hulluutta kaikki. Toisenlaista hulluutta edustaa Amerikka, jonne Impi Agafiina myös kulkeutuu. Siellä on ”ketkutusta ja ylittehirnumista, vähäsen niinko mettäkyläläisten

meuhkomista”. Impi Agafiinan vastapoolina on Juho Gabriel, paikoillaan pysyvä pohjoinen Kullervo-hahmo.

”Meri iskee pöytään tarinan ja toisen ja kolmannen. Ja... ”

Veijo Meri (s. 1928 Viipurissa)

Veijo Meren nuoruuden aikana elämän yleisohje tuntui olevan: ”Elä rohkeasti, jotta saisit kauniin kuoleman tai kuolemattoman sankarimaiseen tai molemmat. Elämä on lyhyt ja yksinkertainen juttu ja se vaatii jokaiselta yksityiseltä: elä ja kuole pelotta isänmaan puolesta maalla, merellä ja ilmassa.” Tässä tiivistyksessä kaikuvat sodan äänet, mutta sotiin Meri ei ehtinyt osallistua. Sen sijaan ne ovat hänen tuotantonsa ehtymätön aihevarasto. Hän eli lapsuutensa varuskunta-alueella.

Meri on sanonut, että hänen sukupolvensa oli välisukupolvi, jonka tilanne oli ahdistava ja traaginen. Koti-uskonto-isänmaa-ideologia jäi sotien myötä 40-luvulle; 60-luvulla jyräsi yksisilmäinen uusvasemmistolaisuus. Tähän väliin tulivat 50-luvun modernistit, joiden tehtävä oli purkaa kansallisia myyttejä ja kliseitä. He kirjoittivat sanat ”pieniksi” ja täsmällisiksi eivätkä oikein uskoneet enää siihen, että todellisuutta voisi jäljentää. Meri oli tämän suuntauksen kärkinimiä.

Merelle proosan peruslaji on novelli, tai ehkä hänen tekstejään pitää ennemminkin nimittää tarinoiksi. Niitä leimaa nopeus, yllätyksellisyys, absurdus ja usein mustanpuhuva huumori. Pienten asioiden läpi näkyvät isot asiat, komiikan alta tragiikka.

Yllätyksellisiä ja poleemisia ovat monet esseekirjatkin. Esim. kokoelma *Julma prinsessa ja kosijat* (1986) sisältää seuraavanlaista todellisuuden ja taiteen rajankäyntiä: ”Mitään todellisuutta ei ole ellei sitä luoda, ainakaan toisille ilmaistavaksi.” Tai näin: ”Ei realistinen romaani ole vähemmän tyylielty ja tehty kuin muunnimisetkään romaanit.”

Meren erikoislaatuinen tapa kirjoittaa repliikkejä näkyy jo proosateksteissä, mutta aivan erityisesti draamoissa. Hänen ihmisensä puhuvat toistensa ohi, mutta tavalla, josta syntyy merkityksiä ja henkilöhahmojen läpivalaisua. Näytelmät ovat menestyneet näyttämöllä mutta soveltuvat myös lukudraamoiksi.

Historia on kiehtonut Veijo Merta aina. Sitä hän opiskeli yliopistossakin, mutta ei suorittanut tutkintoa. Suomen historiaa käsittelevä neliosainen teossarja poukkoilee 10 000 vuoden aikajanalla sinne tänne ja tarinoi kuin naapurin mies, sillä erotuksella vain, että Meren tietomäärä tuntuu rajattomalta. Historiateokset ilmestyivät seuraavasti: *Maassa taivaan saranat* (1993); *Huonot tiet, hyvät hevoset* (1994); *Ei tule vaivatta vapaus* (1995); *Suurta olla pieni kansa* (1996).

Lisäksi Meri on kirjoittanut esim. marsalkka Mannerheimin elämäkerran. Sanojen historiaa hän on kartoittanut etymologisessa sanakirjassa *Sanojen synty* (1982; toinen uudistettu laitos 1985). Kielentutkijat ovat teosta paikoin kritikoineet, mutta jotkut arvioijat ovat sanoneet, että kysymyksessä on ensimmäinen ”todellinen” suomen kielen etymologinen sanakirja. Ulkomaisia suomen opiskelijoita teos on miellyttänyt kovasti.

Meren suuren tuotannon äärellä voi mietiskellä, mitä hän on sanonut lajien eroista. ”Proosan kirjoittaminen on järkeistämistä, siinä lisää lujutta kaikkeen, itseensä ja ympäristöön. Runon kirjoittaminen on ohentamista ja keventämistä. Se on jotenkin kuin sukeltamista... niin kuin maailma ja elämä olisi jokin neste, jossa kelluu.”

Luettavaa:

Manillaköysi (1957) on suomalaisen modernismin perusteos, joka on myös filmattu ja käännetty monelle kielelle. Se sisältää monta tarinaa, mutta ”päätarinaksi” hahmottuu sotamiehen köydenkuljetus rintamalta kotiin. Siitä tuli hukkareissu kovin monessa mielessä! *Manillaköydessä* kuten muissakin Meren romaaneissa on nähty jotain chaplinmaista ja Meri tunnustautuu Chaplinin ihailijaksi.

Peiliin pürretty nainen (1963) kuvaa elämän sattumanvaraisuutta. Ihmiset puhuvat toistensa ohi, elävät toistensa ohi ja umpikujaan ajautunut taiteilija ampuu itsensä. Kaikki ovat jollakin tavalla yksin ja omassa maailmassaan myös muiden seurassa.

Näytelmiä: *Sotamies Jokisen viikkiloma* (1965) on sotilasfarssi. *Veijo Meren näytelmiä* (1970) sisältää mm. suositun draaman ”Suomen paras näyttelijä”. *Aleksis Kivi* (1974) loi entistä moni-vivahteisemman ja inhimillisemmän kuvan kansallisrunoilijasta. *Runoilijan kuolema* (1985) on runollis-traaginen taiteilijadraama, josta on tehty myös oopperalibretto.

Runoja: *Mielen lähtölaskenta* (1976), *Toinen sydän* (1978), *Ylimpänä pieni höyhen* (1980), *Yhdessä ja yksin. Kootut runot* (1986).

Veijo Meren novellit (1965).

Esseekokoelmia: *Kaksitoista artikkelia* (1967); *Kuviteltu kuolema* (1974); *Goethen tammi* (1978); *Julma prinsessa ja kosijat* (1986), *Tätä mieltä* (1989) ja *Amleth ja muita Hamletteja* (1992).

Huominen kutsuu kuin meri hukkujaa...

Timo K. Mukka (s. 1944 evakkomatalla Bollnäsissä, k. Rovaniemellä 1973)

Timo K. Mukan elämä oli kuin Lapin kesä: raju ja vaikea liikkeelle lähtö, lyhyt, kiihkeä ja kipeä kukoistus – sitten loppu. Vai oliko kukoistusta? Oliko kaiken pohjalla vain suunnaton elämisen tuska? Mukan elämää leimasivat sairaudet, sopeutumisongelmat ja rahapula, mutta myös kiihkeä luomisvimma ja kauneuden jano. Hänen lahjakkuutensa ilmeni myös kuvataiteen puolella; Mukka opiskeli 60-luvun alussa Taideakatemian koulussa, mutta ei saanut päästötodistusta.

Yksi käännekohta Mukan elämässä oli 13-vuotiaana sairastettu vaikea aivokalvontulehdus, jonka jälkeen hänen koko persoonallisuutensa muuttui. Hän sanoi sairauden aikana tajunneensa, että ihmiset eivät välitä toisistaan. Ehkä tällainen perustunne teki hänestä rakkauden ja kuoleman kuvaajan, seksuaalimystikon, profetankin – vaan ei omalla maallaan. Kotiseudullaan Pellossa Mukka oli kummeksittu ja hyljeksitty. Häntä pidettiin laiskana ja omituisena. Lääkäri passitti ”mitättömän kansalaisen” armeijaan terästymään.

Mukka teki ensimmäiset kirjalliset yritelmänsä jo murrosikäisenä, mutta tekstit tulivat kustantajilta takaisin. Niiden ”animaalisuus” ja eroottinen yliviirittyneisyys ei viehättänyt. Mutta *Maa on syntinen laulu*, ”19-vuotiaan pellolaisen nuorukaisen romaani” hätkähdytti suggestiivisuudellaan. Muu tuotanto syntyi perässä nopeaan tahtiin – Mukka saattoi kirjoittaa viittä teosta yhtäikaa – ja yliherkkä kirjailija paloi loppuun. Kuoleman tuloa jouduttivat taloudelliset ongelmat ja myös keltainen lehdistö. *Hymy-lehdessä* julkaistu artikkeli ”Riiput jo ristillä, Timo K. Mukka” oli ehkä viimeinen pisara maljaan.

Luettavaa:

Maa on syntinen laulu (1964), alaotsikoltaan balladi, kertoo yhtäikaa runollisesti ja raadollisesti elämästä Pohjan perukoilla. Teos on aistillinen kuvaus nuoren Martan heräämisestä naiseuteensa ja vanhan Isä-Juhanin katkeruudesta ja vihasta, joka johtaa murhaan. Teoksen sakea elämänpicture oli liikaa monille aikalaisille – kritiikki kauhisteli ”sitä synnin määrää” – mutta myöhempien lukijoiden on ollut helpompi nähdä myyttisiä, yleispäteviä ulottuvuuksia. **Rauni Mollbergin** väkevä filmatisointi saavutti kansainvälistäkin mainetta ja on jo klassikko.

Kahden pitkän novellin kirja *Tabu* (1965) tuotti tekijälleen tittelin ”Villin Pohjolan sexus”. Kirjoitustyyliä nähtiin kömpelöä epäuskottavuutta mutta myös äärimmäisen tenhoavaa suggestiivisuutta. Niminovellin kulkuri Kristus-Perkele on sekä äidin että nuoren tyttären rakastaja, kunnes hän katoaa. Toinen novelli sijoittuu Pohjois-Norjaan ja purkaa pasifistiseen tyyliin sankarimyyttiä.

Laulu Sipirjan lapsista (1966) kertoo kirjailijan oman luonnehdinnan mukaan maailman hylätyimmistä ihmisistä. ”Kun yksi murhe heidän elämässään oli miten kuten ohitettu, ilmaantui toinen ja kirkon puutapulissa vanha kello soi ja jymisi taas.”

Mukan kaikissa teksteissä on kohtalokas, puolimystinen pohjavire. Ihmiset ovat kohtalonsa armoilla ja silti tuskassaan vahvoja. Seuraavat runokokoelmasta *Punaista* (1966) poimitut säkeet ilmentävät Mukan kirjailijanlaatua:

*Voi! rakkaani, sydän on kylmä, ja sammalta käteni
kasvaa. Minun reiteni mullassa hajoovat maaksi
ja haudalla risti ja lahona on. Mene vaarojen
syliin ja kylien savuista kohti käy! Kulje ylpein
askelin ikkunain alla. Nosta kaulasi kaareksi*

*joutsenen. Yli kutemapaikkojen ui kuin etsivä
kala. Riutuen pala kuin nuotio märistä puista
ja turpeesta tehty.*

Likaisia pelejä

Reijo Mäki (s. 1958 Siikaisissa)

Reijo Mäki on kirjoittanut nopeassa tahdissa laajan rikosromaanituotannon, jo lähes parikymmentä teosta. Hän on yksi niitä harvoja, joka on pystynyt käsittelemään nokkelasti – joskaan ei aina ihan uskottavasti – liike-elämän kiemuroita, pankkimailmaa, ns. makeaa elämää ja kansainvälistä rikollisuutta. Johtuisiko tämä siitä, että hän on koulutukseltaan kauppatieteiden maisteri ja asuu Turussa entisellä hirttopuukukulalla... Porilais-turkulainen paikallisväri näkyy kirjoissa vahvana, myös Tallinna, Helsinki ja Tukholma. Manner-Eurooppaankin ehditään välillä. Dekkaristi sanoo, että kirjoittaminen oli aikanaan sopivaa vastapainoa pankkityölle, mutta sitten kirjoittaminen sai yliotteen ja tuli päätoimeksi.

Uteliaat toimittajat ovat joskus miettineet, olisiko romaanien päähenkilö, melko epä sankarillinen, viinaan ja naiseen sekaantuva Jussi Vares Reijo Mäen pimeä puoli. ”Tuskin”, Mäki vastaa, ”mutta kai sen kanssa juttuun tulisi”. Mutta miten on naiskuvien laita? Moni on ihmetellyt niiden epämiellyttävyyttä, mutta Mäki on puolustautunut sanomalla, etteivät ”fiksut ja filmaattiset virkanaiset” viihtyisi Varesen ja hänen kaveriensä seurassa. Mäki on perehtynyt tarkoin teostensa tapahtumapaikkoihin ja esittää ne hyvin konkreettisesti – se luo uskottavuutta. Aineistonsa hän on kerännyt baaritiskien ääreltä ja sanoo, että todellisuus on tarua ihmeellisempää.

Luettavaa:

Satakieli lauloi yöllä (1987) oli varsin ajankohtainen, lamaa edeltänyttä ylikuumenemista heijasteleva kirja. Osakekeinottelua, yrityskaappauksia – mitä kaikkea mustissa salkuissa kulkeekaan turvallisessa Suomen Turussa? Viihdettä tämä vauhdikas trilleri silti enemmän on kuin kasinotalouden kritiikkiä.

Jäätynyt enkeli (1990). Tapahtumat sijoittuvat Porin liepeille, henkilögalleria on rikas, on homoja ja heteroita, on rock-väkeä ja kaikenkarvaisia taiteilijoita, rahanhimo riivaa yhtä ja toista. Onneksi on tuo tohelo Vares, joka on hyvä etsivä, kun toheloinniltaan joutaa. Vauhti on kova, juonen käänteet välillä uskomattomia.

Liian kaunis tyttö (1992) sijoittuu Tukholmaan ja nyt päähenkilönä on suomalaissyntyinen Sakari Roivas – jolla ei ehkä itselläänkään ole puhtaat jauhot pussissa. Tukholma näyttää hänen näkökulmastaan aika oudolta paikalta.

Tatuoitu taivas (1996) ei ehkä ole scifiä, mutta tulevaisuudenkuva kumminkin. Tai toimintajännäri. Siinä eletään saastuneessa elinympäristössä – rikkaat kaupunkien Hot Spoteissa, köyhät joillakin pimeillä vyöhykkeillä, lohtua antaa hermosuklaa. Uskonlahkot valmistelevat joukkoitsemurhia, asteroidikin on tulossa. Mutta ei kaikki kuitenkaan mustaa ole.

Elämä lyhyt, nauru pitkä

Arto Paasilinna (s. 1942 Kittilässä)

Arto Paasilinna on julkaissut uuden romaanin vuosittain 1970-luvun puolivälistä saakka ja pelastanut sillä tavoin monta isänpäivää ja joulua. Elokuvia hänen kirjoistaan on tehty tähän mennessä viisi. Hänen irvaileva huumorinsa on ollut erityisesti mieslukijoiden suosiossa; onpa hänen kunniaakseen perustettu nimikkoseurakin. Moni ihailee myös tiivistä kieltä. Paasilinna sanoo vain olennaisen.

Paasilinnan elämäkertakin on – ainakin hänen omasta suustaan kuultuna – kuin yksi hänen tarinoistaan. Isän kuoltua hän oli töissä metsäsavotoilla. ”Ostin itselleni huoltajan Kemijärven markkinoilta, 60-vuotiaan miehen, joka keitteli kahvia ja pesi paitojani. Periaatteessa sen olisi pitänyt tehdä myös tukkitöitä, mutta eihän ne vanhat juopot jaksaneet. Minulla oli yhteensä kolme tällaista huoltajaa.” Kun Arto Paasilinna oli vajaan 17 vuotta vanha, hän pyrki Oulun Pioneerijoukkoihin. Siinä oli tietyt pulmansa, kun ”olisi pitänyt olla A-ykkösen mies ja minä painoin vain 48 kiloa. No minä panin silitysraudan housun perseeseen ja söin neljä lautasellista hernerokkaa vaikkei ollut yhtään nälkä.” Tarina ei kerro, miten sitten kävi.

Suomalaiset kriitikot katselivat häntä ensin vähän nenänvartta pitkin ja arvostivat vain isoaveljeä **Erno Paasilinnaa**, valtakunnan johtavaksi toisinajattelijaksikin sanottua. Mutta ihastunut vastaanotto, joka on tullut Arto Paasilinnan osaksi Italiassa, Ranskassa, Saksassa, Hollannissa, Ruotsissa, Tanskassa ja muualla, on muuttanut äänensävyä.

Suosion salaisuus voi olla se vapaus tai vapauden illuusio, jonka Paasilinna aina niin kekseliäästi tarjoilee. Hänen sankareitaan eivät naiset, virka-asetmat, talot, tavarat, säädökset sido. Hänessä on – varsinkin ulkomailla – nähty annos postmodernia ekofilosofia. Ryppyotsaiset tärkeilijät ovat hänen pihdeissään auttamattoman koomisia ja monenlaiset surkimukset itse asiassa sympaattisia ja myös nokkelia. Mutta mitä ovat naiset – vallan merkillinen, outo laji?

Luettavaa:

Suomessa **Jäniksen vuosi** (1975) teki todellisen läpimurron **Risto Jarvan** elokuvasovituksen jälkeen; Ranskassa on tekeillä toinen filmatisointi. Teoksen lähtökohta on monelle kovin tuttu: tylsä työ ja natiseva vaimo. Mutta toimittaja Vatanen hyppää tästä loukusta pois ja alkaa elää jäniksen kanssa metsässä. Ongelmitta ei sekään suju ja virkavalta uhkaa koneistoinen, naisetkin, mutta Vatanenpa on oppinut metsäläismäisen ovelaksi...

Suloinen myrkyneittäjä (1988) vetosi etenkin ruotsalaisiin. Everstinna Linnea Ravaska ei suostu jäämään retkahtaneiden nuorten miesten kiristyksen kohteeksi, vaan ottaa ohjat omiin käsiinsä. Hyvä, Linnea!

Hurmaava joukkoitsemurha (1990) on tekijänsä niin kuin muidenkin mukaan ”pirun hauska kirja” synkästä aiheesta huolimatta. ”Sankarilla menee huonosti alussa, mutta tilanne muuttuu. Lukija ajattelee, että näinhän sen elämän pitää olla.” Ohimennen pannaan vähän Euroopankin asioita kuntoon.

Rovasti Huuskosen petomainen miespalvelija (1995) – kuka tai mikä hän on? Muuan pastori kesyttää 50-vuotispäivälahjakseen saamansa karhun palvelijakseen ja asettuu joksikin aikaa itsekin karhun pesään.

Tuomiopäivän aurinko nousee (1997) kuvaa, miten Lapin jätkää onnistaa. Hermann Heiskarin luo tulee kuumailmapallolla ökyrikas suomenruotsalainen laivanvarustajan tytär, joka palkkaa jätkälle jopa hovimestarin. Pohjoisen Suomen työttömyys häipyi kauas horisonttiin.

Hirnuva maailmanloppu (1999). Tässä teoksessa Huru-Aaroni, ensimmäinen puhuva suomenhevonen, taitaa puhua suunsa puhtaaksi, kenties välillä myös ohi suunsa.

Sähköä on maailmassa ollut sen luomisesta asti

Hannu Raittila (s. 1956 Helsingissä)

Hannu Raittilaa, Kari Hotakaista ja Jari Tervoa on nimitetty ”Meren pojiksi” eli johtavan 50-lukulaisen modernistin Veijo Meren tyylisiksi kertojiksi. Kun eräältä Raittilan novellihenkilöltä – joka sattuu olemaan aika tavalla Raittilan oloinen kirjailija – kysytään Meren vaikutusta tuotantoon, kirjailija ei ole varma, onko kyse Itämerestä vai Veijo Merestä ja vastaus kuuluu: ”Meri on tärkeä vaikutteiden lähde, mutta tuuria tässä hommassa myös tarvitaan”. (Huom. kirjailija **Antti Tuuri**...) Tietynlainen nopeus, absurdit juonenkäänteet, koomiset tilanteet ja sanalliset sukkeluudet ovatkin kaikkien kerronnalle yhteisiä.

Raittilan kerronnan erityinen vahvuus on ns. näkökulmatekniikka. Samat asiat näyttävät ja kuulostavat kovin erilaisilta eri ihmisten kokemina ja näkeminä – tavallisesti hullunkurisen yhteismitattomilta. Lieneekö tekniikka hioutunut draaman koulussa; Raittila on nimittäin kirjoittanut myös kuunnelmia, näytelmiä ja TV-käsikirjoituksia. Elämäkoulukin on varmaan antanut aineksia, onhan Raittila opiskellut historiaa ja filosofiaa ja toiminut kalastajana, rakennusmiehenä, kolumnistina, kriitikkona. Tätä nykyä Raittila asuu Mikkelissä.

Luettavaa:

Ilmalaiva Finlandia (1994) on kolmen laajahkon, hersyvän novellin kirja. Suomalaisella sähköinsinöörillä on aika outo olo Roomassa, ”Taiteiden yössä” tapahtuu vähän (tai paljon) sitä ja tätä ja viinapullon muotoisessa kuumailmapallo Finlandiassa vallitsee ylen höyryinen tunnelma. Kieli on sellaista, että henkilöiden äänen kuulee pikku vivahteita myöten. Kriitikki sanoi, että kirjan myötä Suomeen on syntynyt naurun koulukunta.

Ei minulta mitään puutu (1998) on romaani, jossa kaikuu monen äänen kuoro. Ollaan lestadiolaisten suvisseuroissa suunnattomassa telttakaupungissa, joka on lopulta hukkumaisillaan liejuun. Ja joltakin kannalta katsottuna lestadiolaisuus ja sähkötekniikka ovat yhden ja saman asian kaksi puolta. Mahtavassa markkinahumussa pyörii tekniikkamiestä, rockaria, makkarakauppiasta, uskontojen tutkijaa, moottoripyöräjengi – vaikka mitä. Kaiuttimet kaikuivat, smurffilaulut raikuvat (jos tekniikka pettää), ohjelmaa lähetetään Amerikkaan saakka. Onko tämä postmodernia?

Miesvahvuus (1999) on novellikokoelma, jossa absurdismi juhlii. Miten miesten teoissa – ainakin joukon jäsenenä tehdyissä teoissa – on miltei aina jotain hullunkurista? Mutta huumorin esiripun raoista pilkahtaa myös elämän tragiikka. Se voidaan silti kuitata pienellä sivulauseella, niin kuin tapahtuu, kun kerrotaan uuden uskonlahkon perustaneesta entisestä pankinjohtajasta, ”joka oli kohta meillä käytyään mennyt hirteen”. Entä mistä on kysymys, kun rekka-auton kuljettaja tekee hätäjarrutuksen ja lähtee hakemaan liiskaantunutta teletappia? Raittilan taitavuutta on, että hän ei selitä. Lukijan on osattava jarruttaa kaarteissa itse.

Minä olen perusmies, tällainen tavallinen kaveri

Kauko Röyhkä (oik. Jukka-Pekka Välimaa, s. 1959 Valkeakoskella)

Kauko Röyhkä on tehnyt sekä rock-levytyksiä että kirjoja vuodesta 1980 alkaen. Taidelajeina ne ovat hänen mielestään kaukana toisistaan. Molemmilla alueilla hän kuitenkin rikkoo rajoja. Rock-sanoituksiin voi tulla mukaan välähdys joltakin vanhalta klassikolta; romaanien sankarit ovat käden käänteessä antisankareita. Heissä voi myös havaita ”kirjallisia kerrostumia” – lienevätkö peräisin kirjoittajan kirjallisuudenopinnoista.

Ammattiärsyttäjän roolin hän sanoo saaneensa vähän vahingossa. Mutta kunnianhimo häntä on eniten ajanut eteenpäin. Niinpä 1990-luvun tuotanto alkoi saada kiitosta vaativiltakin kriitikoilta. Itsestään Röyhkä ei mielellään kerro, ei kirjoissa eikä muutenkaan. Erikoiset paikat, maisemat, ihmiset vetävät häntä puoleensa. ”Eurooppa ei kiinnosta minua pätkeäkään. Kaiken, mitä siellä on, lukee kirjoista. Amerikka ei kiinnosta minua pätkeäkään. Kaiken, mitä siellä on, näkee elokuvista. Etsin väliinputoajapaikkoja.” Röyhkä sanoo olevansa mieluummin puristi kuin turisti.

Luettavaa:

Tien laidalla Waterloo (1980) on yhden vuorokauden romaani kahdesta nuoresta, Marasta ja Artosta, jotka istuskelevat tienlaidalla autonromussa. Arto on ”urheileva idiootti”, Mara kyyninen etsijä, kapinoitsija ja rakkautensa muistelija.

Kaksi aurinkoa (1996) on taatusti erilainen sotakirja. Ehkä se on myös tavanomaisten sotakirjojen pilkkaa. Kuvaus on samalla kertaa hulluttelevaa ja vakavaa, realistista ja farssimaista. Teos kuvaa muusikkoja rintamakeikalla. Näiden ”taistelu” on syömistä, juomista, soittamista, seksiä, sekoilua. Yhden päähenkilön mielestä ”sodassa kaikki ovat lopulta pelkkää lihaa, toiset panemista, toiset tappamista varten”.

Ocean city (1999) on röyhkämäistä scifiä. Eletään 2070-80-lukuja ja Luukas Rothoviuksen tehtäväksi on tullut ammattisiittäjän työ, tähtirooli, kun miesten sperma on käynyt kelvottomaksi ympäristömyrkköjen tähden. Teksti tempoo monelle taholle, poimii aiheen sieltä, toisen täältä. Se ivaa, parodioi, julistaa, petkuttaa, huvittaa ja näyttää ohimennen julkisuuden nurjan puolen. Ocean Cityn kaupunki – vaikka onkin merelle rakennettu unelmakapunki – on rankka paikka elää.

Röyhkän CD-levyjä ja äänilevyjä ovat esim. seuraavat: *Steppaillen*, *Ihmelapsi*, *Joko-tai*, *Jumalan lahja*, *Kaksi koiraa*, *Mutta mutta*, *Mieluummin vanha kuin aikuinen*, *Puiden alle*, *Rock ´n ´roll -klisee*, *Silvia*, *Sinä olet tähti*, *Suomirockia*.

Elämäni on se, mitä luon: runous

Pentti Saarikoski (s. 1937 Impilahdella Laatokan Karjalassa, k. 1983 Joensuussa)

Kalottipäinen, varhain vanhentunut ”The Poet of Finland” eli Pentti Saarikoski tunnettiin laajasti myös kirjallisten piirien ulkopuolella. Jälkeenpäin onkin tajuttu, että klovnin tai narrin roolihahmo esti ajoittain näkemästä, miten syvällinen ja oppinut ajattelija, runoilija ja kääntäjä Saarikoski oli. Julkaistuista päiväkirjoista (*Nuoruuden päiväkirjat*, 1984) näkyy kiihkeä, jo varhaisnuoruudessa alkanut etsintä ja vahva tietoisuus omasta erityislaadusta. ”Elämäni on se, mitä luon: runous”, kirjoitti Saarikoski jo 16-vuotiaana. 18-vuotiaana hän laskeskeli kirjoittaneensa toistatuhatta runoa, ”joista ehkä 50 hyvää”.

Yliopistossa Saarikoski opiskeli mm. kreikkaa ja latinaa sekä historiaa ja yleistä kielitiedettä, mutta ei suorittanut tutkintoja. Hänen kaunokirjallinen lukeneisuutensa oli valtava, samoin hänen suorittamansa käännöstyö. Saarikoski käänsi mm. James Joycea, Homerosta, Aristotelesta, Herakleitosta.

Saarikoski liittyi varhaistuotannossaan tiiviisti modernistiseen perinteeseen ja muovasi sitä puheenomaisen, täsmällisen kielen suuntaan. 50-luvun runoissaan hän keskusteli vanhojen kreikkalaisten kanssa. 60-luku oli osallistumisen kautta ja hetkellistä uskoa Neuvostoliittoon ja kommunismiin. Saarikoski unelmoi maailmasta, joka olisi kuin ”yhtä eläintä”. Mutta hän irtaantui pian; hänen täytyi koko ajan liikkua vapaasti ja eri suuntiin.

Postmodernin sävyjä Saarikosken tuotantoon tuli mm. siten, että hän risteytti korkeaa ja matalaa. Hartaasta yhteydestä siirrytään yhtäkkiä johonkin hyvin arkipäiväiseen. Jossakin kohdassa tulee vastaan Dante, toisessa kreikkalainen filosofi, kolmannessa Marx, neljännessä vaikka Odysseus. Jäähvyäiskokoelmassa ”he kävelevät alas Teorian tietä / tulevat roskapöntön luokse / ja näkevät jälleen tähdet, taivaan kappaleet”. Aika, kuolema ja ihminen ovat toistuvia teemoja ja runoilija kulkee koko ajan yhä suurempaa pelkistystä ja yksinkertaisuutta kohti.

Saarikosken suhde proosan kirjoittamiseen oli mielenkiintoinen: hän pelkäsi proosan helposti mestaroivan, asettuvan yläpuolelle. ”Yhtä vähän kuin valokuvaaja pystyy kirjailija kuvaamaan mitään muuta kuin itseään”, hän muistutti. Hänen proosansa onkin tunnustuksellista ja pohtivaa laatua, ei juonikerrontaa.

Pakinoitsijana Saarikoski käytti nimimerkkiä *Nenä*. Ivan kohteina olivat koulu, kirkko, puolustusvoimat, poroporvarit, seksuaalitabut, politiikka, tyhmyys jne.

Saarikoski vietti monivaiheisen elämänsä viimeiset vuodet Göteborgissa. Hänen haaveensa oli, että voisi elää niin, että ”eteinen olisi Dublinissa, olohuone Pariisissa, makuuhuone Roomassa, työhuone Budapestissä, keittiö Ateenassa ja sauna Kerimäellä”. Henkisessä mielessä tämä toteutui.

Luettavaa:

Runoja; Toisia runoja (1958). Täsmällistä, modernia, punnittua puhetta tyyliin ”Elämä on ihmiselle annettu / että hän tarkoin harkitsisi / missä asennossa tahtoo olla kuollut”.

Tiarnia-sarjan runokokoelmat: *Tanssilattia vuorella* (1977), *Tanssiinkutsu* (1980) ja *Hämärän tanssit* (1983). Sarjassa ollaan ”matkalla kauas”. Teoksissa vallitsee viisas raukeus, särmät liukenevat, pieni ja suuri lomittuvat, ei ole eroa etäisellä ja läheisellä eikä sienimetsän havainnoista ole pitkä matka Aristoteleeseen. Tällainen rakennustapa näkyy esim. seuraavasta:

Maailman

katsomuksesta
on päästävä irti
että voisi nähdä maailman
Perunoissa on rupia, maito happanee, jos haluat mennä
kadun yli turvallisesti mene
silloin kun liikennevalo näyttää punaista.

Eino Leino (1974) on runomuotoinen essee-elämäkerta Eino Leinosta, johon Saarikoski paljolti samastui.

Proosateoksista ovat tunnetuimpia *Aika Prahassa* (1967), *Kirje vaimolleni* (1968), *Asiaa tai ei* (1980) ja *Euroopan reuna* (1982). Kuoleman jälkeen ilmestyi vielä kolmen draamallisen tekstin kokoelma *Köyhyyden filosofia* (1986).

Punkin papitar

Anja Snellman, ent. Kauranen (s. 1954 Helsingissä)

Anja Snellman (ent. Kauranen) kuuluu ikäpolvensa tuotteliaimpiin kirjailijoihin. Tavaramerkiksi tuli alun pitäen ilmaisun runsaus, verbaalinen notkeus, räväkkyys, rohkeus, kaupunkilaisuus.

Teosten moniaineisuus kumpuaa monenkirjavasta elämästä, lapsuudesta Helsingin Kalliossa, nuoruudesta mm. kapinallisessa Myrsky-ryhmässä ja Punk-akatemiassa, työtehtävistä sosiaalityöntekijänä, uimaopettajana, aerobic-ohjaajana ja tietysti opinnoista, joihin on kuulunut mm. soveltavaa psykologiaa, englannin kieltä ja kotimaista kirjallisuutta. Elokuvakäsikirjoittamista Snellman on opiskellut Suomessa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa.

Snellmanin toistuvia teemoja on äidin ja tyttären suhde, kasvatusta, naisen seksuaalisuus, yksilön vapaus, rajojen koettelu. ”Meille oli tautisen itsestäänselvää et me ei ikinä annettais periks millekään fossiilille arvostuksille ja moraaleille ja myyteille”, sanoo muuan varhaistuotannon henkilö. Ilmaus on oireellinen. Myöhemmissä teoksissa kapina kyntää syvemmältä. Snellman alkaa kysellä, mitä tausta, kasvatusta, ympäristö ja yleisesti omaksutut normit ihmiselle tekevät.

Luettavaa:

Sonja O. kävi täällä (1981) sai palkinnon vuoden parhaana esikoisromaanina. Palkintolautakunnan mukaan ”nuoren narsistisen naisen kokemuksen kautta Kauranen luo hirtehisien tapainkuvien sarjan viime vuosien juurettoman nuorison suosimista liikkeistä ja harrastuksista”. Kysymyksessä on Sonjan hurja kehitystarina, rajut rakkaudenpettymykset, sekoilut tilapäisten sukupuolikumppanien, leninismien ja psykoanalyysin suossa. ”Nyt suojaa vailla vaellan” on Sonjan tunnussävel ja vielä puuttuu ”uskallus sivaltaa”. Sekin tulee. Tarina vyöryy ja vaahtoa rakennusaineinaan slangia, muotitermit, venäläiset ilmaisut, lääketieteen sanat, sivistyssanat, tyylisekoitukset. Kokonaisvaikutus on tyrmäävän tehokas. Sonjan myötä Suomen kirjallisuuteen astui uusi naistyppi.

Kultasu (1985) on verbaaliryöstöä, josta sanottiin sen ilmestyessä, että se oli yksi harvoista hauskoista suomalaisista kirjoista. Toisia seksisekoiluita ja päämäärätöntä elämäntyyliä ällöttivät, toisia kiehtoivat kiljunta tyyliin HELVETTIIN KAIKKI KATTILAT KUTIMET KERSAT KIRJAT KONTTORIT KARRIÄÄRIT! AKAT KARTSOILLE!

Ihon aika (1993) on muutoksen kirja, joka on omistettu kirjoittajan tuntemattomaksi jääneelle sisarelle. Äiti tekee kuolemaa, kirjoittaja toimii ”saattosiskona” ja hänelle selviää, että äidin elämään on kuulunut isoja asioita, joista hänellä ei ole ollut aavistustakaan. Hän on itse jo kahden lapsen äiti ja tajuaa vasta nyt – liian myöhään – että hän on paljossa tulkinnut äitiään väärin. Mistä kertovatkaan vanhat tanssikengät komeron nurkassa, kuka on ollut ”hyvin hellä rakastaja”? Kirjoittajan on lähdettävä tutkimus- ja pyhiinvaellusmatkalle Viipuriin. *Ihon aika* -teoksesta on myös TV-elokuva.

Pelon maantiede (1995) tarttuu härkää sarvista. Se kuvaa pelon mittaamatonta määrää koulussa ja mukautumista kotona, sitä miten tytöistä kasvaa Objekteja, vaatimuksia asettamattomia ”kynnystelijöitä”, kynnyksillä seisovia. Mutta sitten nousee viha. Se johtaa haluun pettää kaikki. ”Opettajat ja valmentajat, professorit ja poikaystävätkin, pettää isä ja äitikin.” Oppineet nuoret naiset aktivoituvat ja perustavat instituutin, alkavat myrkyttää miehiä sienillä, pistelevät neuiloilla ja puikoilla. Onko todella niin, että on olemassa vain uhreja, pyöveleitä ja pettureita? – Teos herätti vilkasta polemiikkaa mm. siksi, että siinä on pitkiä lainauksia kirjailijoilta ja tutkijoilta, eikä lähteitä ilmoiteta.

Syysprinssi (1996) synnytti myös polemiikin. Saako kirjoittaja näin suoraan ja tunnustettavasti entisen rakastetun depressiosta? Oliko kirjailijalla siihen kuvauksen kohteen lupa vai ei? Miten kävi Punkin

Papittaren ja Syysprinssin, kun nuoruuden kiihko on häipynyt ja on päädytty kävelemään mielisairaalan puiston hiljaisille kujille?

Arabian Lauri (1997) on niitä teoksia, joissa oma ja vieras menee villisti sekaisin. (Teos on **Evelyn Waughin** romaanin *Brideshead Revisited* parafraasi – mutta myös paljon muuta.) Tapahtumien näyttämönä on milloin Bosnian näköinen maa, milloin Helsinki, milloin Lähi-itä. Lauri, rikkaan emigranttivenäläisen isän poika, on traagisen seikkailijan T.E. Lawrencen eli Arabian Lawrencen kaltainen ja samalla poikaparka, joka pakenee kertoilemaan rurinoita, tieksuja, valaisuuksia, vertomuksia.

Paratiisin kartta (1999) on tilitystä 70-luvun koulusta. Opettaja Megahiiru on luotsannut samaa luokkaa 12 vuotta ja haluaa järjestää erojaisiksi juhlat. Hän – työlleen kaikkensa antanut – haluaisi nyt puhua ja muistaa. Mutta kukaan ei tule hänen juhliinsa. Hän saa tyytyä omaan sisäiseen monologiinsa. Megahiiru miettii oppilaitaan ajatellen: ”Millaisessa maailmassa te heräätte kysymään elämän tarkoitusta? Onko teille tuomistani tiedonmurusista ja tarinanpalasista mitään hyötyä?”

”Sinä päivänä kun Jari Tervo, 34, päätti ryhtyä kirjailijaksi, Suomi menetti merkittävän hanttapulin.”

Jari Tervo (s. 1959 Rovaniemellä)

Jari Tervo tunnetaan sakean rovaniemeläiselämän kuvaajana, television *Uutisvuoto*-ohjelman sanatykinä ja hävyttömien *Julkiskirjojen* tekijänä.

Tervo aloitti 80-luvulla lyyrikkona, mutta läpilyönti tapahtui Rovaniemelle ja muualle pohjoiseen sijoittuvilla veijarikuvauksilla. Teoksissa on hurjaa menoa ja äkkikäänteitä ja tuntuu siltä, että on näkökulmakysymys, ovatko ne tarinoita elämän hirvittävästä raadollisuudesta vai loputtomasta koomisuudesta. Lukijat ovat vasta vähitellen tajunneet, kuinka rautaista ammattitaitoa verbaalivyörytys kätkee taakseen. Tervo – toimittajakoulun käynyt mies – on erittäin tietoinen tekstinteon tekniikasta ja rakenteista. Hän sanoo: ”On iso työ välttää sentimentaalisuutta ja patetiaa. Pienikin virhe pilaa kirjan. Yhdellä lauseella romahduttaa 300 sivua.”

Tervo on asunut jo yli 20 vuotta Espoossa, mutta tarinat kumpuavat pohjoisesta. Aineisto alkoi karttua vanhalla menetelmällä: ”Mä en pitänyt siinä vaiheessa ihan kauheeta meteliä siitä, että olen Jari Tervo ja faija on urakoitsija ja mulla on kuusi ällää ja opiskelen yliopistossa. Sain istua niiden [työläisten, originellien, roistojen] pöydässä ja kuunnella. Olen ollut lahjakkaita porukoissa, joissa pitää puhua koko ajan ja joissa seuraava tarina voittaa edellisen.”

Ilse Rautio kirjoitti *Helsingin Sanomissa* 22.8.1993: ”Sen, että Helsingin kapakoissa melskannut toimittaja-runoilija muuttui säntilliseksi koneen nakuttajaksi, monet katsovat naisen syyksi.” Niin tai näin – teos teokselta kasvanut lukijapiiri on ainakin saanut muutoksesta paljon iloa. Toisaalta Tervolta on kysytty, miksi hän ei kirjoita naisista nätisti. ”Miksi kirjoittaisin? Miksen kohtelisi heitä kuin ihmisiä?”

Luettavaa:

Pohjan hovi (1992) on ensimmäinen Tervon Rovaniemi-kirjoista. Kuvaus on sakeaa ja värikästä. Miesjoukko ajaa varastetulla Mersulla Rovaniemeltä Sodankylään, viinaa ja olutta kuluu, herjaa hersytetään. Mutta mikä olikaan matkan aihe?

Poliisin poika (1993). Pitäisi ryöstää pankki. Kuumana kesäpäivänä. Asiaan on monta näkökulmaa. Pääsuunnittelija Trampas sekoaa omaan näppäryyteensä, komeasti. Teos on veijariromaani parhaasta päästä.

Pyhiesi yhteyteen (1995) tarjoilee entistä värikkäämmän henkilögallerian. Tapetulla rikollisella Marsipaani Räikkösellä on paljon sanottavaa. Mutta mitä näkee Arkadi Arhipov sellissään? Mitä tekee poliisi Osmo Nauris tai urakoitsija Auvo Juurakko... **Pekka Milonoffin** ohjaama elokuva *Rikos ja rakkaus* pohjautuu tähän romaaniin.

Tuulikaappimaa (1997) vaihtelee kahden veljeksien näkökulmaa, joista toinen on ns. hullu, toinen ei. Peräperää he kaahaavat autoilla pohjoisimpaan Suomeen toinen ihastuksen, toinen mustasukkaisuuden ajamana. Matkalla juodaan, tapellaan, tapetaan, huudetaan, kolaroidaan, rakastellaan – mitä milloinkin eteen tulee.

Minun sukuni tarina (1999) on Tervon tähänastinen pääteos ja kertoo Tervon näköisen kirjailijan tarinan. Samalla murhamies Matias Hermannin Kuukkelin tarinan. Ja sitten ne menevät ristiin. Kerronnan mausteina on itseironiaa, ivaa, huumoria, komiikkaa ja monenlaista sanan suolaa. Tervo ei kohtele ketään silkkihansikkain, ei kapakoissa istuvaa ”ongelmajätettä” mutta vielä vähemmän

herranketkuja. Näyttämöt ja näkökulmat vaihtuvat tiheästi, kertojat ja kielirekisterit samoin ja tapahtumat vyöryvät kuin Fellinin filmeissä.

Novellikokoelmia:

Siat ja naudat (1994) ja *Taksirengin rakkaus* (1998)

Heinäseiväs Mannerheimintiellä

Heikki Turunen (s. 1945 Pielisjärvellä)

”Lukijoilla on hyvä maku”, tuumi Heikki Turunen, kun hänen *Simpauttaja*-teoksensa sai eniten lukijääniä *Helsingin Sanomien* järjestämässä ”Esikoisten esikoinen” -rankingissa. Turunen onkin vedonnut lukijoihin rehevällä, humoristisella kielellään, ujostelemattomalla pohjoiskarjalaisuudellaan, värikkäillä ja joskus vähän myyttisilläkin henkilöhahmoillaan ja tragikoomisilla maaseudun murroksen kuvilla.

Turusen tuotannon myyttinen alkuaika on sodanjälkeisten asutustilojen aikaa, jolloin vallitsi vielä maausko eli usko siihen, että syrjäseutujen pientiloilla voi elää. **Väinö Linna** asetti Turusen paikoilleen näin: ”Meidän teoksistamme kehittyi pienviljelijäväestön nousu ja tuho. Minun osuuteni oli nousu ja Turusen osuus tuho.”

Turunen on pysynyt kotiseudullaan Joensuussa ja tehnyt mm. toimittajan töitä. Välillä hän on pistäytynyt etelän ”maalikyliin” ja televisiossakin maaseutua puolustamassa ja samalla omaa rooliaan hakemassa. ”Niinkun alastomana ihtenäni tulisin teijän etteen. Jotta tämmönen mie oon. Tämmöstä on olla suomalainen maatiaiskirjailija tässä ajassa, periaatteessa viimeinen maalainen... Paha en oo, tyhmä vaan ja helevetin naiivi.” Hän, pieneltä maatilalta kansakoulusivistyksen varassa lähtenyt mies, sanoo sopivansa omaan aikaansa kuin heinäseiväs Mannerheimintielle. – Mutta eikö tämä ole juuri postmodernia? Ja kaupunkilaiset, betonikennojen vangit, ne vasta naurettavia ovatkin...

Luettavaa:

Simpauttaja (1973) oli komeetta 70-luvun alun kirjallisuudessa. **Veikko Kerttula** ohjasi siitä TV-elokuvan. Pielisen rannan rauhaa tulee sekoittamaan salaperäinen *Simpauttaja*, joka panee Juulin ja muidenkin naisten päät pyörälle. Hänelle ei edes toimittaja Jomppa pärjää, vaikka onkin ammentanut oppeja Hesasta. Nuori, herkkäkorvainen Impa kuulee ja tarkkailee ja haluaisi niin kovasti jonnekin ja jotakin...

Joensuun Elli (1974) panee maalaiset ja kaupunkilaiset vastakkain. Kummat ovat hullumpia? Miksi nuori kaunis kiivas Paula Mitronen lähtee norjalaisen moottoripyörämiehen matkaan? Eräänlaiset juhannustanssit nämäkin.

Kivenpyörittäjän kylä (1976). Pekka on kesälomamatkalla kotimaisemissa. Hän asuu vakinaisesti Ruotsissa ja tekee työkseen ”puupaltoita arjalaisille viikingeille” eli ruumisarkkuja Bågvägenillä. Elämä ei ole sujunut sillä tavoin kuin hän nuorena kuvitteli. Vaimo tosin pitää rikastumisesta ja viihtyy uudessa kotimaassa. Pekan patoutumat purkautuvat häissä – kuin Nummisuutarien Eskon muinoin. Ja muuan onneton rehjake – vai onko hän Sisyfos, turhan työn symboli – pyörittää aina vain kiveään. **Markku Pölönen** ohjasi elokuvan muotoon nämä sakeat, tragikoomiset tunnelmat.

Hupeli (1978) on Kyllikin ja Viljon romaani. Viljo on sodassa haavoittunut työmies, johon on iskenyt maan himo. Maa on sentään jotain pysyvää ja konkreettista. Kyllikin mieli palaisi helpommille päiville. Oliko isien työ arvotonta? Onko kaupunki tyhjä paikka ja rappion pesä? Onko vaihtoehtoja? Maaseudun ja kaupungin ristiriidan jyrkkyyttä voi tutkia teossarjan jatko-osista *Kolmen hevosen mies* (1981), *Punahongan hehku* (1982), *Mustarinnan lapset* (1985) ja *Maan veri* (1987).

Utbildningsstyrelsen/biblioteket
(Hagnäsgatan 2)
Pb 380
00531 Helsingfors
Telefon: försäljning 09-7747 7450
Växel: 09-774 775
Telefax: 09-7747 7475
E-post: myynti@oph.fi